భద్రాయురభ్యుదయము.

(శ్రీ పురుషోత్తమ కవీయము)

నాపెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి

ప్రకటితము.

పాపని ముద్రాక్షరశాల, బందరు.

1941

[Rs 0-8-0

ఆది.

...erabad-500 027,

అలఘు మహాప్రబంధముల నద్భుతగర్భ కవిత్వశోభితం
బులను, నిఘంటుశాస్త్రచయముల్ శతకాదుల డెబ్బదింటి, నిం
కిలను బదింటి నాంధ్రమున హిందిని ముప్పదిరెంటి రూపకం
బుల, విరచించె మించె బుధపున్ గురు నెంచెదఁ బూరుషోత్తమున్.

లోకవ్యవహారమున భాషలేర్పడినవి. అందత్యంత ప్రాచీనములైన వానిలోఁ దొలుత సంస్కరింపఁబడినదే గీర్వాణభాష. తత్సమములును దద్భవములుం జేరి దేశభాషలు కాలక్రమమున నభివృద్ధి నందినవి. అందు హిందూస్థానమున వ్యాప్తినందినది "హిందూస్థానీ" యనఁబరఁగెడిని. 'హిందీ హిందూస్థానీలు పర్యాయపదములుగానె యుండునుగాని వాడుకలో నీషద్భేదము కలదు. సంస్కృత న్యస్తపదములు నాత్రమును, సింఘాసన్, జత్తన్, జమ్నా మున్నగు తద్భవ పదములను బ్రయోగించి మాటలాడునది హిందీయనియు, నిచ్చవచ్చినంతగా పర్షియనుల గుణ్నాను ముచ్చరించునది హిందూస్థానీ యనియు ననఁబడును. "తుర్కీ, ముసల్మానీ, ఉర్దూ" అనునవి కొంతకొంత భేదమున్న సమానార్థకములు. ఉర్దూ లక్షణశాస్త్రమునఁ బరికించినచోఁ ఓతామాతా గంగేత్యాది సంస్కృత న్యస్త పదములుఁ దద్భాషయందు నయితము స్వతంత్ర ప్రయోగములుండఁదగినట్లు కాన్పించును. సమస్తదేశభాషలలోను దుగుస్సము స్ఫుటముగ పలుకుబడి కలిగి రాణించునదగును. అట్టిదానికి దేశభాషాసమ్మేళనము ప్రాప్తింపఁగా సువర్ణమునకుఁ బరిమళ మబ్బినటులఁ జెప్పుకొనఁదగియుండును.'

ఆర్యభాషలలో శాస్త్రతలోకోపశోధనము కొఱకును విజ్ఞానాభివృద్ధికి నేర్పడినవే గ్రంథాలు. ఇందు శ్రుతిస్మృతులు ప్రభుసమ్మితములనియుఁ, బురాణేతిహాసములు సుహృత్సమ్మితములనియుఁ, గావ్యములు కాన్తాసమ్మితములనియు, ననఁబడును. కావ్యములు శ్రవ్యములు దృశ్యములునని రెండువిధములు. ఇందు దృశ్యములు పామరుల కత్యంతప్రియములగునట్లు రంజింపఁగల్గుటచే ధర్మవిముఖులనైనఁ దదభిముఖులఁ జేయఁగాలడిని. అట్టివి గీర్వాణమున భాసకాళిదాసాది మహాకవి కర్తృకములౌ ప్రాచీన రూపకములు పెక్కు లేర్పడియుండెను. కాని గీర్వాణభాషా సంభాషణము ననుకొంటినట్లది సర్వ ప్రచురింపఁబడక కావ్యపఠితుల పఠనమాత్రమున నిల్చినవైనవి. సంస్కృతేతరములన్నో, యవి యొకఁ గ్రమముగా నభివృద్ధి నంది లక్షణ లక్షితములైనకొలఁదిని రూపకనిర్మాణము కల్పనము పలసూప మొదలిడెను. ఆంధ్రమున నందులకు బీజము "కవిబ్రహ్మ" యనఁ నాటినవాఁడయ్యెను. ఆతఁడు శిల్పకల్పనా వైచిత్ర్యంబు మెఱయ నిజనాట్యశాలల సూక్తిచే భారత పాత్రలను బాఠక దృక్పథములఁ జిత్రించఁజాలెను. పంచమవేదమనఁబడుటచే బ్రభుసమ్మితత్వమును నైతిహ్య మాటచే సుహృత్సమ్మితతయు సిద్ధించియున్న యా "జయము" వ కిట్లు కాన్తాసమ్మి

ఆది.

అలఘు మహాప్రబంధముల నద్భుతగర్భ కవిత్వశోభితం
బులను, నిఘంటుశాస్త్రచయముల్ శతకాదుల డెబ్బదింటి, నిం
కిలను బదింటి నాంధ్రమున హిందిని ముప్పదిరెంటి రూపకం
బుల, విరచించె మించె బుధపుఙ్గురు నెంచెదఁ బూరుషోత్తముఙ్.

లోకవ్యవహారమున భాషలేర్పడినవి. అందత్యంత ప్రాచీనములైన వానిలోఁ దొలుత సంస్కరింపఁబడినదే గీర్వాణభాష. తత్సమములును దద్భవములుం జేరి దేశభాషలు కాలక్రమమున నభివృద్ధి నందినవి. అందు హిందూస్థానమున వ్యాప్తినందినది "హిందూస్థానీ" యనఁబరఁగెడిని. 'హిందీ హిందూస్థానీలు పర్యాయపదములుగానె యుండునుగాని వాడుకలో నీషద్భేదముకలదు. సంస్కృత వ్యస్తపదములు మాత్రమును, సింఘాసన్, జత్తన్, జమ్నా మున్నగు తద్భవ పదములును బ్రయోగించి మాటలాడునది హిందీయనియు, నిచ్చవచ్చినంతగా సమాసములను గుప్పుచు ముచ్చటించునది హిందూస్థానీ యనియు ననఁబడును. "తుర్కీ, ముసల్మానీ, ఉర్దూ" అనునవి కొంతకొంత భేదమున్న సమానార్థకములు. ఉర్దూ లక్షణశాస్త్రమునఁ బరికించినచోఁ బితామాతా గంగేత్యాది సంస్కృత వ్యస్త పదములకుఁ దద్భాషయందు సయితము స్వాతంత్ర్య ప్రయోగములుండఁదగినట్లు కాన్పించును. సమస్తదేశభాషలలోను దురుష్కము స్ఫుటమగు పలుకుబడికలిగి రాణించునదగును. అట్టిదానికీ దేశభాషాసమ్మేళనము ప్రాప్తింపఁగా సువర్ణమునకుఁ బరిమళ మబ్బినటులఁ జెప్పికొనఁదగియుండును.'

ఆయాభాషలలో శాశ్వతలోకోపబోధనము కొఱకును విజ్ఞానాభివృద్ధికి నేర్పడినవే గ్రంథాలు. ఇందు శ్రుతిస్మృతులు ప్రభుసమ్మితములనియుఁ, బురాణేతిహాసములు సుహృత్సమ్మితములనియుఁ, గావ్యములు కాన్తాసమ్మితములనియు, ననఁబడును. తుదివి శ్రవ్యములు దృశ్యములునని రెండువిధములు. ఇందు దృశ్యములు పామరుల హృదయములఁగూడ రంజింపఁగల్గుటచే ధర్మవిముఖులైనఁ దదభిముఖులఁ జేయఁజాలెడిని. అట్టివి గీర్వాణమున భాసకాళిదాసాది మహాకవి కర్తృకములౌ ప్రాచీన రూపకములు పెక్కు లేర్పడియుండెను. కాని గీర్వాణభాషా సంభాషణము ననుకంటిసతతి సవి ప్రవర్తింపఁజాలక కావ్యసమూహముల పఠనమాత్రమున నిల్చినవైనవి. సంస్కృతేతరములన్ననో, యిటీవలఁ గ్రమముగా నభివృద్ధి నంది లక్షణలక్షితములైనకాలఁదిని రూపక కల్పనము గూడ దలసూప మొదలిడెను. ఆంధ్రమున నందులకు బీజము "కవిబ్రహ్మ"యే నాటిసపాడఁడయ్యెను. అతఁడు శిల్పకల్పనా వైచిత్ర్యంబు మెఱయ నిజనాటకాల ప్రౌఢిచే భారత పాత్రలను బాఠక దృక్పథములఁ జిత్రింపఁజాలెను. పంచమవేదమనఁబరఁగుటచే ప్రభుసమ్మితత్వమును నైతిహ్య మౌటచే సుహృత్సమ్మితతయు సిద్ధించియున్న యా "జయము"న కిట్లు కాన్తా సమ్మి

తత్త్వమునుపాడి నెల్లెడఁ గూర్చి సర్వసంపూర్ణతఁ బ్రాపింపఁ జేయఁజాలెను. ఒక ప్రక్కను సంగీతాభిరుచియుఁ గ్రమాభివృద్ధినంది తీర్థుల తరంగములవల్లను దీక్షితుల గురు గుహాభినందనములను త్యాగరాజ కృతులందు నింకితర వాగ్గేయకార కర్తృకముల దిగ్దేశవ్యాప్తినంది భక్తిబీజావాపంబు లొనర్పసాగెను. అయ్యెడ, సిద్ధేంద్రయోగిభావరాగతాళమేళనంబౌనట్లు కృష్ణలీలాభివర్ణనంబు భాగవతంబన వెలయించెను. ఆపైన రామనాటకాలు ప్రహ్లాద నాటకము యక్షగానములును బయలు వెడలినవి.

ఇవన్నియు నిట్టులుండ హిందూస్థానమునందల్ల తులసీదాసకృతి రామ కథామృతమును వెల్లివిరియఁజేసిన వెనుక దృశ్య కథాభి నివేశమును గలిగెను. ధార్వారు దేశమున నెక్కుడుగా నభివృద్ధినందిన యీ కళ క్రమముగా నన్ని దెసలకుఁ బ్రాఁకెను. ఆంధ్రదేశమునఁ దుష్ట్రిపర్వనములవల్ల జనించిన యుద్రేక మనేక గ్రామములందా భక్తి నెక్కొనఁ బ్రసంగవచనరూపకముల వెలయింపఁజేసెను. అట్టియెడ బందరునందు నొక యాంధ్ర నాటకసంఘమేర్పడినదిగాక 1884 సం॥ లో "నేషనల్ థియేట్రికల్ సొసైటి" యనునది స్థాపింపఁబడఁగా నది యిప్పటి కిరువదేండ్ల పూర్వమునుండీ యాంధ్రమునఁ గావ్యనాటక రచన మొనర్చుచుండిన శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవీంద్రుని రంగస్థలమునకుడించి, హిందూస్థానభాషా నాటకరచనకుఁ గడఁగించి, వరుసగా ముప్పదిరెండు నాటకాలు వ్రాయించి దేశదేశములఁ బ్రదర్శించిమించె. ఈ నాటకములు నింపలి భాషనూ ననుసరింపఁబడిన భక్తియు విమర్శింపఁబూనుటకు మందవి రచియింపంబడిన కాలము నప్పటి నాటక కళాస్థితియు నించుక పరికింపవలసియున్నది.

అది పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందలి యుత్తరార్థము. ఇప్పటికి రమారమి యఱువదేండ్ల నాఁటి ముచ్చట. ఇపుడు సినీమా తారలు యశోధననిలయులై యచ్చరలమచ్చున నంబరవీధిని వాయుయానములపైఁ జరింపఁగలరయ్యె. అప్పుడో, వేషధరులౌ పురుషులే యపాత్రేయులుగా గర్హింపఁబడుచుండిన దినాలు. క్రమముగా రంగప్రసాధనముల నిండుతో విశ్వుల్ప్రచారాదికములు పొందైనవి. తొల్లిటి నేసౌకర్యములును లేవయ్యె. కథా సంవిధానాదిక వైలక్షణ్యంబును దేశకాలాభిన్నతాస్ఫోరకతయు గమనించు నూహలు వొడమని స్థితియయ్యె. పంచసంధులసైనఁ బాటించు టరుదయ్యె. రంగస్థలమున ముందడుగిడునది సూత్రధారుఁడు. అతఁడు కథాసూచనమొనర్పఁగా నాయా పాత్రధారుల ప్రవేశమౌను. వారు వచనమున సంభాషించి కథకొంత సాగించి నిష్క్రమించుచుందురు. మరల మరల నాసూత్రధారుఁడే యుత్తరకథాస్ఫురణ మొనర్పఁగాఁ దత్తదనుకూల పాత్రప్రవేశము చుండును. ఇట్లు వరుసగాఁ గథనడచి శుభాంతమయ్యెడిది.

అత్తటి విరచింపంబడిన వీనాటకాలు. కవి బాల్యమున హైదరాబాదున నొక పుష్కరకాలముండి యురుదుఫార్సీ భాషలందును పిదప సంస్కృతమందును పాండితిఁగనియుండె. మహారాష్ట్ర హరికథా చరణానుసరణంబున సూత్రధార

కథాసూచనములు కూర్పంబడియెను. సంస్కృత నాటకములందు నీచపాత్రలకుఁ బ్రాకృతమేర్పఱుపఁబడిన ఫక్కిని పాత్రానుకూల భాషాప్రయోగ వైలక్షణ్య మగపఱుపఁబడెను. ఎట్లన, రాజామాత్యాదులకు ఫార్సీ లబ్జులు గలదిగను, మునిపురోహితాదులకు సంస్కృత దీర్ఘ సమాస భూయిష్ఠముగను, సేవకాదులకుఁ గేవల తురుష్కము, నితరము హిందిగను వ్రాయంబడినది. ఇందు ముందుగాఁ బ్రసక్తింపఁదగినది తద్భాషాకల్పనాదికములందలి స్వయం వ్యక్తిత్వమే. ఇంకఁ దత్తత్ప్రయోగౌచిత్యము, నపూర్వసరసవాక్చతురిమము, బహుళ లోకోక్తి గ్రహణము మున్నగాఁ గలవెల్ల గమనింపఁదగును. ఈ వైఖరి నీకవిశేఖరుఁడు వరుసవెట్టి వ్రాసి నాటకుల కలవఱచి ప్రదర్శింపఁజేసిన హిందూస్థాన భాషా రూపకములివి:

1 కాళాసురవధము.
2 పంచాక్షరీమహిమము.
3 సుభద్రాపరిణయము.
4 భస్మాసురవధము.
5 కళావతీపరిణయము.
6 శంబూకవధము.
7 శారదోపాఖ్యానము.
8 లవణాసుర సంహారము.
9 మనోజవాలక్ష్మీ నివారణము.
10 గోకర్ణమాహాత్మ్యము.
11 అహల్యా సంక్రందనీయము.
12 బిల్హణీయము.
13 సీమంతినీచరిత్రము.
14 పుత్త్రకామేష్టి.
15 సీతాకల్యాణము.
16 దశరథనిర్యాణము.
17 రామారణ్యవాసము.
18 సీతాపహరణము.
19 సుగ్రీవపట్టాభిషేకము.
20 హనుమత్ప్రతాపము.
21 రావణసంహారము.
22 శ్రీయాళరాజ చరిత్రము.
23 ఇళమహారాజచరిత్ర.
24 రామదాసచరిత్రము.
25 మిత్రసహోపాఖ్యానము.
26 సుకన్యాపరిణయము.
27 శుకరంభాసంవాదము.
28 పేష్వానారాయణరావుఫార్సు
29 భద్రాద్రియురభ్యుదయము.
30 కీర్తిమాలినీ ప్రదానము.
31 సత్యహరిశ్చంద్రీయము.
32 అపూర్వదాంపత్యము.

కొన్ని విషాదాంతములౌటప్పటికి నూతనఫక్కియే. అందిల్ల "పేష్వా నారాయణరావుఫార్సు" మొన్న మొన్నటి వఱకుఁ బెక్కుసారులు ప్రదర్శింపంబడి నన్నెఁ గన్నది. ఏమైన, "ఆపరితోషాద్విదుషాం నసాధుమన్యే ప్రయోగ విజ్ఞాన" మ్మనిరి గానఁ దన్నాటక ప్రదర్శనము లంకాలమున నెచ్చుగా రసజ్ఞుల మెచ్చుగొలుపఁ జొచ్చెననుట కిట దిఙ్మాత్రముగా "నవీనపండితరాయ" బిరుదాంకిత శతావధాని కేసరులు శ్రీమాన్ మాడభూషి వేంకటాచార్యులగారు, 'కల్యాణములఁగూర్చి, కదు వేడ్కఁ బ్రోవుమయ్యా, కమలామానస నాయకా (పల్లవి) కల్యాణ గిరిధీర, కారుణ్య సౌశీల్యాను, కూల్యాదిమహోదార, గుణరత్న రత్నాకరా॥ (అనుపల్లవి)॥ జనుల కైహికానందమున కాదికారణమై, తనరు శృంగారరసమునమించు నాటకముల, వినిపించుచును బృందావన పురి నెలకొన్న, ఘన నేషనల్ థియేట్రికల్,

కంపెనీవారలకు॥ కల్యాణ॥ తరుణత్వమున మేధా, దక్షిణామూర్తి దివ్య, కరుణ మహిమ లబ్ధ, కవితా సంపదఁగలిగి, వరులు మెచ్చఁగ వివిధ, నాటకరత్నముల, విర చించు శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవికి॥ కల్యాణ॥ 2॥ నవనవరసముల నాటక వినోద ములఁ దవిలిన మనములఁ, దప్పక వేంచేయు, కవులకు రసికులకు, ఘనులకు ధనికులకుఁ, గవి మాడభూషి వేంకట దాసదాసునకు॥కల్యాణ॥ 3॥" అని ప్రశంసించిన తెఱఁగిట నగపఱచుట యప్రస్తుతము కాదుగదా.

ఇట్టి యీ పురుషోత్తమ కవీంద్రకర్తృకములలో 'రామదాస చరిత్రము' మాత్రమే తెలుఁగు లిపిలో నీవఱకుఁ బ్రచురింపఁబడెను. అంతకంటె సులభముకాదని మఱి కొన్ని యట్లే యిపుడు పరివర్తింపంబడెడిని. అఱసున్న లిఁ డనునాసికోచ్చారణ సంజ్ఞలు. వీనియందెట్లయిన సంస్కృతము మెండుగా నుండఁబట్టి భాషాపరిచయము లేనివారికిఁగూడ సులువుగా [illegible]కొన వీలౌను. నేషనల్ కాంగ్రెస్ పుట్టక మునుపే యీ "నేషనల్" సంఘము నేర్పఱచి తద్ద్వారమున నీకవి పురుషోత్తముఁడు తారచించిన యీ నాటకాలెల్ల సాంఘికుల కలవఱచి, తాను కొన్నియెడల సూత్రధారుండునై యాంధ్రదేశమందలి పెక్కుతావులఁ బ్రదర్శింపఁజేసి, హిందూస్థాన భాషావ్యాప్తితో నాటకకళ నభివృద్ధినందింపఁజాలిన దెంతయుఁ బ్రశంసార్హము.

—♦ భద్రాయువు. ♦—

కథానాయకుఁడు దశార్ణ దేశాధీశుఁడౌ వజ్రబాహు మహారాజు తనూభవుఁడు. ఈతఁడు మాతృగర్భస్థుఁడైయుండఁగనే సవతితల్లులు తన తల్లి సుమతిని మోసపుచ్చి విసమిడఁగా ప్రాణభూయిష్ఠదేహముతో జననమొందెను. తల్లి సుమతియు విషకీలాజర్జరిత దేహసౌష్ఠవయైనంత నాశిశువుం బ్రసువు నడవిలో విడువంబడిరి. వారిఱుమలఁగుడిచి యసువుల నెట్లో దక్కించుకొని తుదకుఁ బద్మాకరుఁడను వైశ్యభూజానిచే నాదరింపంబడిరి. అంత నానిసుఁగొక్కఁడ గతప్రాణుండు కాఁగా ఋషభయోగీంద్రకటాక్ష ప్రసారమునఁ బునర్జీవితుండై 'భద్రాయువు' వన సార్థకనాముండయ్యెను. తద్గురు ప్రసాదమువల్లఁ గ్రమముగా [illegible] యస్త్రశస్త్ర ప్రావీణ్యము నందెను.

ఆతఁడు సంప్రాప్త యౌవనుఁడైనంతట, నిజపిత శత్రురాజులచే నిర్జితుం డయ్యెనని విని తానేగి వారనోడించి యాతని పదభ్రష్టత యుడిపియుఁ దన్నెఱిఁగించికొనకయ మరలిన చరిత్రమిందు వివరింపఁబడినది. కవి, యిద్దానిని దాను ది 16-11-1885 తేదిని వ్రాయనైనట్లు కాన్పించును.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్తృప్రపౌత్రుఁడు,
నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి.

బందరు,
ది 25-11-40.

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయేనమః

భద్రాయురభ్యుదయము.

సూత్ర (1) సభాదేఖియె – సంతోష్ పాయియ్యే
ప్రభుజీవజ్ర, బాహుజ్యేష్ఠ – భార్యాసంగాత్, బైఠ్నేబైఠా.

(వజ్రబాహు మహారాజును దేవేరి సుమతియుం గూర్చుండియుండ)

వజ్రబాహువు. ప్యారీ! స్మరాంబక సమానాంగీ! ఆత్మీయాంచితమృదులోరుజృంభణ్సే రంభాకుభీ, ఫాలసౌందర్యాతిశయ్సే చంద్రరేఖాకుభీ, వేణీసౌందర్య్సె ఊర్వశీకుభీ, సునాసికాప్తిసె తిలోత్తమాకుభీ, తిరస్కార్ కర్నే, త్వదీయ సన్నిధిమె, మైరహూంతో; అస్మదీయదర్శనోత్సాహకారణా ద్దూరదేశాగత రాజన్యనివహా మస్తకాంచితప్రశస్తకోటీర విరాజన్మూత్నరత్న విశేషప్రభాజేగీయమాన్సీ, గురుబుధకవిప్రతిమాన గురుబుధకవి విద్వత్ప్రసంగాతిశయ మృదుమధురసుశబ్ద బధిరీకృతేతరధ్వనిభీ; సకలరాజ్యధురంధర ప్రజ్ఞావిశేషోల్లసిత మనీషాయుతప్రధానిజనోంసేభీ, గాయకనాటకవిదూషకా ద్యనేకోల్లాసప్రదజనపఙ్క్తిసెభీ, బహువిధామూల్యవస్తువితతిసేభీ, సంతోషనిలయ్ హోకే, నజరానే మేరాసభామంటప్ భీ, జ్ఞప్తికునఆకె, యహాఁర హ్నేతబ్ స్వర్గస్థాచల భేది సమతాహీ పాతేరహ్తేహూం.

సుమతి. రాజరాట్కేసరీ! మనోహరాంగా! స్వీయాపారాకళంకయశోవిస్తారధవళీకృతాఖిలదిగంతా! ధర్మవర్తీ! ఆప్కేనామ్సేహీ వజ్రబాహుహై. క్షాత్త్రలక్షణ్కు ప్రధానావయవ్ హో బాహువ్రూంకావజ్రతా నామ్సెప్రచుర్ హువా; పరంతుబాహునామోక్తిమాత్త్రర్సేశరీర్సభ్భివజ్రకేంసహోగ? వజ్రహీహైవజ్ర సమానతాకహ్నేబిశేష్ క్యా? అదృష్ట్ మేరీ అచ్ఛిహోనేసె భవ ద్వరప్రసాద్ ఖూబ్కమానేసకీహూం.

వజ్ర. భగవాన్కా కృపాకటాక్ష్ కై సారహ్తాహైకి, మగర్, ప్యారీ! ముఝ్కు తేరెసే యువతియాఁహోఁ, తరుణియాఁ ఇతరాఁ, తేరెసరీక్ కళావతియాఁ, హోఁకె నహిఁదిస్తెహై. ఉనోంకా ప్రాజ్ఞతా, తేరేసామ్నె బోల్నేకాతోభినహి. హర్వ్యఖ్త్ మైతేరీ సంగాతీచ్ రహ్నా, ఇస్కా ప్రబలసాక్ష్యహై.

సుమతి. హేప్రాణనాయకా! ఆప్ మేరేప రిత్నాపరిపూర్ణానుగ్రహ యుత్ హోనాభీ, ఏక్ భాగ్యవశాంశ్ హై. భగవాన్కే కరుణాకటాక్షవీక్షణ్భిలగ్కే, మైఅబ్ గర్భిణీహోకెహుం, అబ్ చతుర్ధమాస్ ఆఖర్హోనేకా.

వజ్ర. అహాహాప్యారీ! సుందరీ! ఈశ్వర్కే కరుణారస ప్రసార్సె అప్నెకు ఏఃకౌమారప్రాయ్మె యిచ్ పుత్రసంప్రాప్తి హోనేహై. అబప్నా అదృష్టవిశేష్క్యా కహ్నారీ! ఆయిందా అప్నెకు, షాణ్మాసప్రమాణ కాలమాత్రర్మెహి, దివ్యతరగాత్రర్, ఏక్ సుకుమార్, సముత్పన్న్హోగాతో, పుత్రోత్సవ్బాఁకర్తె రహింగె.

సుమతి. ప్రాణేశా! అనాగతవృత్తాంత ప్రశంసా, అబీ తాన్కర్నెకెం? భగవదనుకూలతాకు, తత్కరుణాసంప్రాప్తికుహి, సాధనాఁదేఖియె. తదిచ్ఛా అచ్ఛహైతో సబ్ఖి ఉచ్ఛనే చల్తె రహింగె.

సూత్ర (2) సుమతికెసాపత్న్యా-విక్షిలా-నెమాయాబనె దుర్మత్యాఁ సుమనసప్రాభ,వ-సుమతిప్ సుమతిప-ర్భ్రమానికాల్నే-పరప్నెరఖ్నె

(సుమతి సవతు లిరువురు కూర్చుండి)

1 సవతి. హేసఖి, భగినీ! భగవత్కే సృష్టిచాతుర్యసె బిల్కుల్ అపాయ్ నహిహాసె, చక్షురింద్రియ్, దృష్టిప్రసార్ నహి కర్తె, ఘాప్నెకుభి, శ్రోత్రేంద్రియ్, మధురాలాపాఁ నహిసున్తె రహ్నెకుభి, ఘ్రాణేంద్రియ్, సురభి ప్రసూనాది సుగంధ వస్తు వితతికె పరిమళ్ ఆఘ్రాణ్కర్తే నహిరహ్నెకుభి, జిహ్వా, మధుర

రససమన్వితఫలాదయాఁ, భక్షణ్కర్తే నహిఁరహ్నేకుభీ, వాగింద్రియ్, వక్తృత్వ్ఛుడ్నేకుభీ, పాదయుగ్మ్, నిశ్చలత్వ్ పానేకుభీ, ఇచ్ఛ నహిఁరఖ్యే, సదాస్వీయ ప్రజ్ఞాతిశయాఁ, బతాతే యిచ్ రహ్నా, హమేషా చహ్నేమాఫక్, కామాతురతాసె, ప్రియాగమనార్థిని యాఁహోకే, కిత్నేకాల్సె రహేఁతోభీ, స్వజనారోగ్య విచారణ్భీ నహిఁకర్తే, అహోరాత్రిభేదపరిజ్ఞాన్భీ, నహిఁరహ్యే అనారత్ జ్యేష్ఠభార్యా సంసర్గాపేక్షసె, రహ్నే అప్నే భర్తా, ప్రత్యక్ష పరిపంథిహై సమ్ఝుంగి.

2 సవతి. భగినీ! చిరకాల్సె, మైభీ, అహోరాత్రియాఁ అయిసాహీ, జికర్ కర్కేకర్కే, ఏక్‌వక్త్, నిజాభిప్రాయాఁ సభ్భీ, ప్రాణబంధుసమావేశసమయ్మే, ఏకాంత స్థితిమె, మనోరంజకశబ్దాప్రవృత్తాంత్సె, అరజ్ కర్కేభీ దేఖీహూం. తబ్నె తత్తదనుకూల ప్రియోక్తియాఁ ప్రత్యుత్తరాఁ కర్కేబాద్ యథాస్థితికుపౌంచా. దూసారికహ నహిఁరహీథీ. ఎహ్సా బ్బిచార్కర్కే, దేఖేతో, అప్నే ప్రాణనాథ్కే హర్కత్, ఇస్మే బిల్కుల్ నహీఁహై. సబ్భీ, సుమతికాచతురతాయీచ్, ఇస్కే కారణ్‌హై. ఇస్లియె వ్హః కిత్నేతోభీ కరానెనకేగీః హ్నె బిల్కుల్ అటక్‌నహీఁహై. అప్నె రాజానె ఉస్కే పరిచారక్భీహోగా. నిస్సంశయ్‌హై.

1 సవతి. అబపణ ఇస్కు ఉపాయ్ క్యాకర్కే నిజవాంఛాఫల సంసిద్ధికరింగెకి బిచార్ కర్నా జరూర్హై కెంకహై "కామార్తాహి ప్రకృతికృపణాశ్చేతనాచేతనేషు" కహ్నే మాఫక్ అప్నేకుథోడాకాల్మేయిచ్ యుక్తాయుక్తవిచారణ శూన్యతాభీ ఉన్మాదావస్థాభీ లభ్యహోగీ.

2 సవతి. హా భగినీ! తేరీబచన్సచ్‌హై. ఇస్లియె అపణ, క్యాఉపాయ్ ధూండేతోభీ, సబ్భీ, వ్యర్థాహీహోకె, భసమ్మే కియెసా, ఆజ్యాహుతికు ఉపమాహోగె. ఉస్వాస్తే అపన్‌కైసాతోభీ యత్నకర్కే సుమతీకు బిష్ఖిలాపెతోవ్హః మరేగీ బాద ప్నా ఇష్టఫలేగీ.

1 సవతి. అగెదాసీ చంద్రముఖి !

దాసి. మాయీ ! హాజర్హూం.

1 సవతి. ఆయిధర్ (లోనికి వెళ్ళి వచ్చి పండునువిషమును దెచ్చి యందది పొదుగుచు) ఆయీగే ! ఏలేజాకె, సుమతీరాణీకె తైఁపోంచ్కో, ఐసె ఫలాఁబహుత్సె ఖరీద్కే ఆయేతో, భైనాఁ అప్కీ, మోల్లేతే, ఎహాఁవ్కు భేజేస్సెకహై. హాత్మెరఖ్కే, భక్షణ్కె రెకె, రుచీపఛానకర్, ఖుషిహుయితో, అప్కేలిమెజాయ్కహెకే, కైసాతోభి, ఎఁఖానే వైసాకర్కె, ఖిలాకె, పలత్కె, రోఁవార్తా ముఝెబోల్నా. జాజల్దీ.

సూత్రి (3) ఖాయీబిష్సుమతీ-విహ్వలా- హుయియ్యానపాయిమృతి ఆయారాజా, హకీమ్లోగ్సబ్ -కియె చికిత్సాఁ,హుయెవిఫల్తబ్.

(సోఫామీఁదను సుమతి కూర్చుండియుండఁగా)

దాసి. మాయీ ! ఆజ్, బహుదూరప్రదేశ్సే, అతిమధురాఁహో, బడేదాక్షాఫలాఁ, బిక్రియ్కు ఆయెసావార్తా, హమారారాణీ వగైరేఁ సున్కే, జనానెమెబులా భేజ్కె, పహ్లె ఏకఫల్ లేకె, ఖాకరుస్కా మధురిమాసే, మూర్చాగతాహుయెహై. బాద్ చాహేసా ఒత్నె, మోల్లియెహై. ఏఖబరావ్కు అరజ్కర్కె, ఎక్ఫల్భిదేకహై, హమారేరాణీభేజీహై. ఖాకర్ఫర్మావెతో ఉస్కు బులావుంగి.

(పండు తీసికొని తిని సుమతి మూర్ఛిల్లి పడఁగానె దాసి వెళ్లిపోవలెను. కొంతసేపైనతరువాత రాజటకు రావలెను)

వ్రజ. క్యాక్యాప్యారీ ! క్యాహై ఎఁప్రాణసఖి ! అయిసా నీంద్సెహై కెంమనోనాయకీ ! కెంనహింఉత్తే పూర్ణేందుముఖి ! ఇత్నెమె అయిసీ దుర్గతీకైసా ఆకాంత్హుయిగే మోహనాంగీ! (ప్రక్కలోఁగూర్చుండి) అరేసేవకా ! తుః ఝట్జాకె, అప్నా సంస్థాన భిషగ్జనాగ్రిణి యాంకు బులాలారే.

సేవకుఁడు. మహాప్రసాద్. (అని వెళ్లఁగా)

వజ్రి. (భార్యపైఁబడి) హా ప్రాణనాయకీ! హా మనోహరాంగీ! హా మృదుమధుర వచన రచనా! విద్యాచాతుర్య విరాజమానా! హా భ్రమరాలకా! హా ఆకర్ణాంతలోచనా! హా కాంచనాంచన్నాసా! హా ప్రాణసమానా! ఆజ్ ప్రాతఃకాలసమయ్కు, అతివినోదద చర్యాసె రహ్నా తుః ఇత్నేమెయిచ్, అయిసా బాధాపీడితాహోనా, కెంపడాహై? ఇత్ని వ్యాధి తేరె అంగ్మె, కహాఁరహీథి? క్యాకరుం? మైతుఝె కైసా సుతరావుం? తుః నసుతర్తీతో మైకైసాజీవుం? (2 రు వైద్యులు రావలెను)

వైద్యులు. హేరాజాధిరాజా! భవదాజ్ఞానుబద్ధాఁహోకె, బాలసూర్యోదయ, పూర్ణచంద్రోదయ, వసంత కుసుమాకర, లక్ష్మీవిలాసరస ముఖ్యాఁఘనౌషధాఁభి, సింధూరభూషణ, వాత గజకేసరీ, వాతరాక్షస, వాతవిధ్వంసిన్యాది కణికా విశేషాఁభి, జ్వరహర, మేహాంతక పైత్త్యాంతక, వాతాంతకాది, బహువిధా మూల్య గుళికాఁభి, ద్రాక్షాఖర్జూర, కూశ్మాండబిల్వాది లేహ్య విశేషాఁభి, నవఫలరసాయనాదయాఁభి, లేకరాయేహై. కామ్ ఫర్మాయియ్యేహుకుం కరింగె.

వజ్రి. భో వైద్యశిఖామణియాఁ! అప్నారాష్ట్ర్కు మహారాణీహో ఎహ్మాత్ప్రియాకౌన్సా సబబ్సే హైకిమూర్ఛాగతాహోకెహై. తన్నివారణ్కర్కె హమ్కు సంతోష్ మిలాయియ్యే.

("మహాప్రసాద్" అని కూర్చుండి చేయిచూచి మందు లఱుగఁదీసిపోయఁగా లేచినట్లై లేచి తిర్గి పడవలెను)

వైద్యులు. మహాప్రభూ! రాజ్ఞీమాయీసె విషద్రవ్య భక్షణ్ కియాగయాహై. తద్గరళ్నె ఉదర్మెఘుసి. అబేఃమాతానె గర్భిణీహోనెసేభి అష్టమమాస్మె ఆకెరహ్నాసెభి గతమాస్మెయిచ్ ప్రాణోదయ్హోకెహైసా గర్భస్థశిశుకుభి తద్గరబాధాయత్కించిత్ రహేగ అబుద్గార్ కరానేకుహో తీవ్రౌషధప్రయోగ వశాన్నివారణ్కర్కెకుహో, లాయక్నహీ. ఉస్లియె నవమాసస్ఫూర్తిహోకె ప్రసూతిహోనె సంగతీచ్; తచ్ఛమనానుకూలాఁ, దేఖ్లేనా. తబ్త కన్యబిచార్షకర్న.

వ్రజ. అచ్ఛ తబ్తక్ భగవాన్కా ఇచ్ఛా. వైసాహీహుయె జాయ్. అబ జాయింగె.

సూత్రి (4) సుమతీరాణీనే - ప్రసవ్వం యి- శ్రమాతో రక్షానే రమణీయతను, ప్రభాగరళ్సె- తమామ్గయెసా, తనయ్నికల్నెసె సుమతి. (వికారరూపముతో నుండి శిశువును ముందిడుకొని)

అహో భగవాన్! సకలచరాచర సృష్టిస్థితిలయకారణ భూతా! జగన్నేతా! అతిదుఃఖితాహోకె, హం, సర్వదా, వ్యాధిపీడితాం హుయె వైసా, ఇత్నానిర్దయాసె, హమారెపర్, లేశమాత్రభి, విశ్వాస్ పరిత్యాగ్ కర్కె-, అయిసీ అతులితబాధాసంప్రాప్తి, హమ్కు కెంకర్న? మైనె, సర్వథా, పతిభక్తిసేభి, బుధారాధనాపేక్షాసేభి భవన్నామోచ్చారణ తత్పరమనీషాసేభి రహ్తాహి, బిల్కుల్ధర్మ కార్య, నహీకర్తేరహ్తాహుం. అయిసీమై, అదృష్టవిహీనాహోకె, ఇత్నావ్యాధిసే పీడితాహోనె, క్యాపాప్ కియాహుం దేవా! హేమహానుభావా! అబ్తక్ నాథ్ మేరేకు సేరేఫ రతిప్రేమా దిస్తాహై. ముఝ్కు లావణ్యగాత్రభి, పద్మలోచన్భి, విశాలవక్ష్ భీహో, సుకుమార్, పైదాహోతాహై కహ్కెభి, ఉస్లియె, పుత్రాలోకనోత్సబ్భి, ప్రియామితప్రేమాప్తిభి, హోగీకహ్కె-, హమే షాజికర్ కర్తీథి. వైఃసబ్భి వ్యర్థ్ హోనె, విమబాధితతన్భి, వ్యాధిపీడితసర్వాంగ్భి, శోకేచ్ఛాపరతంత్రభి హోశిశు, ముఝె కుమార్ హువ్వా. ఐసెఃపుత్తర్ కైసా జీయెగా? అగర్ జీవెగాతో మేరీనాథిస్కు పాల్నేకుసాకరేగ? నజ్దీకానే అవకాశ్ న దేగాషాద్ రేయీాశా!

సూత్రి.(౫)రోయేమాతాశిశువాం అమిత, రోగపీడితాంహోకే,సోకే. ఆయారాజా, హకీమాంసెమిల్కర్-కియే చికిత్సా, హుయీావిఫల్భిర్.

(మంత్రిలు వైద్యులు భటులు వగయిరాలుండఅుయు వచ్చియుండి)

వజ్రి. భోభిషగ్జనవరేణ్యాం! హమారాణీభి, ఉత్పన్న హుయుసా పుత్తర్భి, దీర్ఘరోగపీడితాంహోకె, రోదనేచ్ఛాసేహీ,

అహోరాత్రియాఁ, రహ్తాహై. ఇనోంకు, అనుకూలౌషధ ప్రయోగ్ కర్కే కైసాతోభి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి క్రమశఃహోనేకరీమె.

వైద్యులు. (కొన్నిపాట్లుపడి) హేమహారాజా! పూర్వ కాల్మె ఐశ్వర్యాయ్, ఖుదావందేక పితాజీనె పరిపాలన్ కర్నేతబ్, భవత్సాపత్యజననీహో, ఏక్నిజప్రియాకు, ఆత్మవ్యాధి, అపార్హోకె, అవసానకాలనిరూపణ్కేర్నె ఒత్నాదుశ్చేష్టాకియెతో, తబ్తక్ యహాఁరహ్నె అగణితసంఖ్యాకవైద్యజనోంసె, యుక్తౌషధప్రయోగ్ నహోకర్, తబ్ముఝె బులాభేజేథె. మైఆకె, వనమూలికా భస్మాది, కతిపయౌషధరాజోంసె మాయీకు ఆరోగ్యమిలాయాథ. మహారాజ్జీ! ముఝ్కు వర్షాశన్నిర్ణయ్‌కర్కే, తబ్సె సంస్థాన్మెరఖేథె. అయిసె మైఁహుఁచికిత్సోంసే బేజార్‌హోకె, "ఏమాతాశిశువోంకావ్యాధి నివారణ్హోనేకి నహీహై" కహ్కే ఖూబ్సమ్ఝాహుం. ఆపెహ్లేసె ఏఁపిరియావర్, నిస్పృహాతారఖ్కే ఛోడ్దేయియె. భగవదిచ్ఛ నహీరహ్నె కౌన్‌క్యాకియెతో క్యా ఫాయిదా? జీవ్రెహ్నెఒత్నాతక కైసాహీజీతే, థోడాకాల్మెహీ, గుజరేగ.

పజ్రి. అరేభగవాన్! ప్రాణసఖీహో, ఐసీప్రియా అయిసె దురవస్థోంసె సదారోదసేచ్ఛాసె రహ్నేభి సున్కె మైకైసా రహ్సకుం? కిత్నాకాల్సె కిత్నె ఉపశమనాఁకియెతోభి, నమిలేసాసౌఖ్య ఇస్కు ఏఁజన్మమె నమిలేగాసాద్ రే! ఈశా! ఐసేబాధాఁ ఏఁ జీవతుల్యా పాతేరహేతో, మేరే ఆంఖోంసె, కైసాదేఖ్సకుంరే స్వామీ! అబిస్సెపేరిమాఛుడాలేనా మగరన్యోపాయ్ నహీహై.

సుమతి. (పిల్లవాఁడేడ్పుధ్వనికూడ నుండఁగాఁ బడియుండియె తనలో) అహోయీశా! ఏఁక్యావేదన్హైరే! ఆంఖోంకునదిస్తే ఆంగ్పర్నెరహ్తా గర్భ్మె అంగార్ ప్రజ్వలిత్కేవైసాహై ఏఁ క్యారేయీశ్వరా!

పజ్రి. అరేసేవకా! ఇధర్ ఆ.

సేవకుఁడు. మహారాజ్, హాజర్హుం.

వజ్ర. అహోరాత్రియాఁ, అయిసేరోదనాఁ సున్తేరహ్నాసె, అపన్భి నిద్రాహారాఁ, ఛోడ్కే, నహిఁసో వ్యాధికు కమాలేయింగె. అపన్ కిస్కే దుర్దశాకు క్యాకర్సకింగె? అప్నాగతి కౌన్ దేఖా? ఏ మాతాశిశువాఁ నరకావాసప్రాప్తి, పానేకు బదల్, వ్యాధిపీడితాఁ హోకె, సదా ఏహీతరహోనే రహ్నా ఈశ్వరోద్దేశ్యహైషాద్! "హరిణాపిహరేణాపి, బ్రహ్మణాపి సురైరపి లలాటలిఖితారేఖా, పరిమార్ష్టుంనశక్యతే" కహ్నేమాఫక్ సృష్టికియెతబ్, స్రష్టానె ఇనోంకెఫాలప్రదేశోంపర్ జోలిఖాహైకి, వైసాహీగుజరేగ. ఉస్లియె, ఏః అనారత్భి, రోగపీడితాఁహోకె రహ్నాపడేగ. ఐసేవేబాధాఁ ఉన్హోంపానేసె అపన్దేఖ్నా, బహుత్బాధహై. ఇస్వాస్తె ఇస్కె, కహేంతో ఏఃసుమతీకు శిశుసహితాహోనె తేజాకె, మహారణ్యమధ్యదేశ్మె ప్రవేశ్ కరాకె, ఆ.

సేవకుఁడు. మహారాజ్ఞికు గహనప్రవేశ్! మహారాజ్కా మహాజ్ఞా! మహాదేవ్కా మహిమక్యారే!

వజ్ర. భోబంధుమిత్రామాత్యాదయా! "మాతాహతా జిహ్వారసాలభిన్నం, పితాహతా త్రిభువనాంధకారం, భ్రాతాహతా దక్షిణబాహుభిన్నం, భార్యాహతా ఛత్రి కపాలభిన్నం" కహ్నేమాఫక్ ఏః మేరాపత్నీ జిత్నాకాల్ వ్యాధివగైరేఁ బిల్కుల్ నహీపాతే, ఖుబ్సూరత్సేరహ్కె మేరే ఆంఖాంకు అంగజాంబకేక వైసాదిస్తె రహీకి ఒత్నాకాల్మె పాల్నెసకల ధారుణీరాజ్యకేభి రాణీహోకె సర్వసంపదాఁభి అమిత సౌఖ్యాభిఁపాయీ. అబిస్కే దుష్కే లాపోంచ్నేసే అవసానసమయ్భి వైసాహీసంప్రాప్త్ హుయి. హోనేసే యిచ్ అపన్ జిత్నే శాంతియాఁకియెతోఁభి నిరర్థకాఁహుయెహై. అయిసీ దుర్గతీపాతే అహర్నిశాఁరోతేరహ్నా. అపన్ దేఖ్నేకు ముష్కిల్హై. అబ్ఏః జీనేకాభ్రాంతి, బిల్కుల్ఛుడ్గయిహై. ఏఃనహుయితో, ముఝేరాణీ దాసీహైయిచ్హై. అయిసేకారణోంసే ఇస్కుఘర్సేహకాల్నె నిశ్చయ్కియాహుం.

పూర్వశ్లోకార్థగ్రహాణ్సే ముఝే చింతాకుఛ్ భినహీ. అబవర్ జాయింగే. (అందఱు వెళ్లఁగా)

సూత్రి. (6) ప్యారీకుసుమతీకు భేజా-నజరీ - బాహులసెశిశుసంగాత్ రక్షో.

కూరవ్యాఘ్రి, సింహముఖానె-ఘోరారావాఁ, కర్నెగహాన్మే.

(పడియున్న సుమతి నుద్దేశించి)

సేవకుఁడు. మాయీ! హల్లూడురీయె జాయింగే. జిస్కా-ల్మే జోఅవస్థాఁపానే, భగవాన్నె, లిఖ్దియాహైంకి, ఉస్కా-ల్మే ఒహీనా హార్యకుఁ-భి విధ్యుక్త్హై. వ్రహీ సబస్సె సర్వైశ్వర్యాఁ సంపూర్ణాహోనె సాగరవలయితాఖిలాచలరాష్ట్రభిపాల్నె మహారాజ్ఞీ మాయీహో ఆపుఁ- ఇత్నెమెయిచ్ ఇత్నే దుర్దశాఁ ఆనా పడాహై. అనేదో. అహోరాత్రియాఁ హమేషా ఆప్కీ- ఆజ్ఞా ప్రికారీచ్ చల్నెరాజాజీనె ఇత్నెమెయిచ్ కనిష్ఠభార్యా వ్యాసక్త హోకె, ఇత్నా కఠినశిక్షా నిష్కా-రణ్సెహి మొకఱ్ఱర్ కియేహై. హో భగవాన్! అయిసే మహాదశాపాల్నె వాలేకుయిచ్ అయిసీ అల్పకాల్మే ఇత్నీదుర్గతీ ఘటస్తాయి. సామాన్యలోగోంకె అవస్థాఁ అబ్భిక్యాబిచార్ కర్నారే, భగవాన్! (తెరమూసియెత్త నడవి)

సుమతి. (రోగముతోఁ శిశువుతోఁ గూర్చుండి) అరే పరమేశ్వరా! వాతాతపదుర్గమ్భి నిర్మనుష్యాభి వేత్రికీచకవేణుకంటకపాదపలతాకీర్ణభి ఘోరవ్యాఘ్రి గవయాచ్ఛభల్ల వానరఝిల్లీ భయంకరారావ కలకల్భి కంకకాకగృధ్రోలూక ఘూత్కా-ర సంకుల్భిహో మహారణ్య మధ్యప్రిదేశీచ్ ముఝుఁ- మహాల్ హాలయియాశా! వనమత్తేభ మహోరగ వరాహామహిష జంబుక మార్జాలాదియాఁ ముఝే నఖిజనాఁహుమ్హైం రే భగవాన్! క్యాదుష్కా-లాయారే పరాత్పరా! (అని మూర్ఛిల్లవలె)

సూత్రి (7) దేఖియెదైవగతీ- అప్నె- ఆఁఖోంకుదిసీ
భీకరదుష్కాలాకె ఆయాసామి-లాకె హార్యకుక్రఖేగఅయిసా.

సుమతి. (మూర్ఛతేతి లేచి నడచుచు) అహో దీనజన పోషకా! ఈశ్వరా! అబ్ తక్ మహాలోంమె మృదుప్రదేశోంమె రఖాగయెసో మేరేపదాఁ అయిసీ మహారణ్యోంకె కంటక ప్రదేశోంకె సారఖుంరే భగవాన్! అబల్ని అసహాయ్ని అతిదీన్ని అజ్ఞా నిభిహో ఏహార్ఛక్ అతిభయంకర్హో అయిసీ వ్యాధిసె గ్రస్త హోకైహై ఏఃకై సాజీయెగారె యీశ్వరా! అగణిత సంఖ్యాకాఁ హోకె అయిసే భీకరక్రూర మృగాంమె మైమరేతోభి బహుత్ బెహ్తర్ హై. మగర్ ఏః వత్సాకై సాజీయెగారే యీశా! కౌన్సా తోభియేక్ క్రూరమృగాకె ముఝెఖానే యత్న్ కరేగీతో పుత్ర ర్బచ్నె ఇసుకు దూఃఖకుమైసామ్నె ఆకె ఖడుంతో ముఝ్కు భక్షణ్కు రేగి మగర్, ఏఃకుమార్కు దేఖ్నెవాలా అయిసీ మహా రణ్యమధ్య దేశ్మె కౌనర్హేంగారే భగవంతా! బాదేః లఢ్కాభి వనమృగభక్షిత్ హోగాతో నామ్మెరీ పృథ్వీపర్ నరహేఁగీసాద్రే పరమేశ్వరా! మైబిష్ ఖాయాహూం మరుంగీకహ్కు ముఝె అయిసా భేజేతోభి రాజాజీనె ఏః కుమార్కుతోభి పాల్నె నహీ సకాకెంరేస్వామీ! దేఖ్నెదేఖ్నె, కిత్నె దురవస్థాఁపానాపడా హైరే జగన్నాథా! (అని మూర్ఛిల్లిలేచి) హాంహార్యక్త్రోదనా సక్తాఁహోకె, ఒత్నీ అసహ్యహుయితో ఔర్బహుత్సెఔషధాఁ, దిలాయెతో సార్థకాఁ నహీహుయెతోభి, ఔరౌరైసేకారణాంసె మేరెపర్ బిల్కులసహిష్టత్వ, ఒత్నా జియాదేనేమైదాహ్లోగాతో మహీనాథ్నే, ఆప్కనిష్ఠభార్యా వ్యాసక్తహుయెతో, మేరీసూరత్ దేఖ్నెకుయిచ్ నహీంచాహెతో, అప్నాషహార్మె కహాఁతోభి యేక్ జాయెమ్మె, ఒత్నెతక్భి ఇష్టనహీంతో, కహాఁకి ఏక్ దూరస్థగ్రామ్మె తోభిహో నహీరఖ్కు, అయిసె క్రూరజంతుజాల్ ఫిర్నె, భీకరాట విమెరహ్నె, భేజ్నెకెంరెస్వామీ! ముఝ్కుజనాఁ, కహాఁదినేగె? బాత్కొన్కురేగ? లఢ్కేకుత్సుణ్నె వారణ్కుసాహోగా?

సూత్రి. (8) నరపరిపాలక - నారీదేఖ్నేకా.

తరుణీకాంచన, వరమణివిలసిత, పురవర్ పద్మా, కరోరు జేశ్వర-వరపాలిత్ హోతే, దిస్నే వహ్వావహ్వా హై.

(పద్మాకరుఁడను వైశ్యప్రభువు, భార్య, చిన్నకొడుకు, నొకదాసియు, సేవకుఁడు నుండఁగా నటువచ్చి)

సుమతి. వహ్వా, వహ్వా, దేవా! మహానుభావా! అబ్ః పురవర్ ముఝె దృగ్గోచర్ హువా హై. మైభగవాన్కా కరుణా కటాక్షవీక్షణా ప్తిసె అబ్ బచ్నేనకుంగి, అగర్ మై, నహింబచుంతోభి, మేరీలడ్కా, కిన్కా హావాలెమెంతోభి, పౌంచాజాకె బచేగా. కుఛ్ ఫర్వానహిహై (కొంచెమూరకుండి) మైకహాఁకుజావుం? మైకిన్కా క్యామంగుం? "తుఃకౌన్ హై" కహ్కా పూఛేతో, మేరీఅక్బారసబ్ కైసాబోలుం? క్యాకహుంరేభగవాన్! ఎఃనగర్కా రాజా కౌన్ హైకిరే! (అనుకొంచుఁ దిరుగుచుండఁగా)

పద్మాకరుఁడు. దాసీనీరేజాక్షీ! అప్నా అగార్కె సామ్నె బజార్మే కౌన్ హైకియేక్ మహాపతివ్రతాశిఖామణి, కుఛ్నాకుఛ్ కహ్తే హై, ఇధరుధర్ ఫిరీత్హై. వ్హుఃకౌన్ హైకి, కహాఁసేఆయీహైకి కెంయహాఁఫిరీత్హైకి, ఉస్కాఖ్వాహిష్ క్యాహైకి ఆకబ్బరసబ్, ఆమూలాగ్రహ్గోనె, మాలూంకర్లేకరా. జా.

దాసి. (ఈవలికివచ్చి) మాయీ! ఆప్ కౌన్ హై? కహాఁసె ఆతీహై?

సుమతి. మాతా! మైనే భిక్షాటన్ కర్లెతె, స్థాన్పరా యీహుం.

దాసి. ఆప్కా కౌన్సారాజ్య్ హై మాయీ?

సుమతి. భిక్షుకొంకు. హర్యక్భి, స్వరాజ్యీచ్ హైమా

దాసి. ఆప్కానామ్ క్యాహైమాయీ?

సుమతి. ఆగేసె సుమతీ కహ్తేథే మా.

దాసి. ఆగేకహ్యా ఆబ్ కెంసహోగీమాయీ ?

సుమతి. పాలకోంకు ఛోఁడ్ యాచకోంకుభీ ఫరక్ కుఛ్ రహ్నానామా ?

దాసి (తటాలునఁ దిరిగివెళ్లి) భో వైశ్యశిఖామణీ ! పద్మాకరాధిపా ! వుః ఫిర్నే కాంతామణికే ప్రియోక్తియాఁ, మితభాషణతా, వర్తనవిషయాఁ, సబ్ పరిశీలన్కర్కే బిచార్కియేతో, కౌన్ హైఁకి ఏక్మహారాజ్కా పుత్రికాభీ, ఏక్మహీనాయక్కా తరుణీమణిభీ హైఁకహ్నే సరీఖ్, క్యాకారణ్ హైఁకి, సిజావాస్ ఛోడ్కరయిసానికలేకర, ఆయీహైఁకహెకభీ, మాలూంహోతాహై. అబో హ్మయీనె, వ్యాధిగ్రస్తాభీ దీర్ఘరోగపీడితాత్మియసుతాన్వితాభీ హోకెహై.

పద్మాకరుఁడు. దాసీనీరేజాక్షీ ! భగవాన్కే అనుగ్రహ్సె కిన్కే క్యాభాగ్య మిల్తేహైఁకి, ఉన్కాహినిగ్రహ్సె, కిన్కే క్యా దౌర్భాగ్యసంప్రాప్తహోగాకి, కౌన్ పహచాన్సకేగ ? వ్యర్థాఁసార్థాఁభిసార్థాఁనిరర్థాఁభిహోనా జగదీశ్వర్కే చిత్రచేష్టాఁయిచ్ హైఁ. పాప్ బిచారీ వుఃసాధ్వీలలామా, కితాన్ సౌఖ్యపాయీకి, కిత్నేదాసీజనోంసే, పరివేష్టితాహోకేరహీకి, అబ్తో అనహోయాభీ అతిశరబాధాన్వితాభిహోకే, అయిసా ఫిర్తీహై. చతుస్సాగరవలయిత క్షితిప్రదేశ్ సబ్మే, సుభిక్ష్ సెరహ్నేభీ, పాప్ వుఃమాయీకు, దుర్భిక్ష్ నె, గిరఫ్తార్ కియి. "దుర్భిక్షేచాన్నదాతారం, సుభిక్షేచహిరణ్యదం, చతురోహం నమస్యామి, రణేధీరంబుధేశుచిం కహేకెబుధప్రోక్త ధర్మవచన్సె, మైనె, వుఃమాయీకు, మేరామాతుశ్రీసరీక్నెగహాసెదేఖ్తే, సౌఖ్యమిలానె జత్తన్, సక్నెఒతా్నకరుంగ. తుఃజాకె, మాయీకు ఇధర్బులాలా. జా.

(దాసిచేఁ బిలువఁబడి రాఁగాఁ బద్మాకరుఁడు నమస్కరించె. వెంటనె కత్సతి(మొక్కె. కుర్చీ దాసిచే వేయించి కూర్చుండఁజేసి)

పద్మాకరుఁడు. మాతుశ్రీ ! ధారాధరావృతరాకాసుధాకరకేమాఫక్, వ్యాధిసేకృశాంగీభీ, మలినాంగీభీ, హోకెహైంసో

ఆప్నె కౌన్ హై ? కెం ఇధరాయీహై ? అక్బార్సబ్ మాలూం కర్ మా. మైపుత్రహ్యాం సమఝ్నా.

సుమతి. అహోవణిక్పతీ ! ఆత్మీయభోగవినిర్జితప్రాగ్దిక్పతీ ! బుద్ధిప్రాబల్యాధిక్కృతభాషాపతీ ! హైసోఅక్బార్సబ్, ఆమూలాగ్రహోసె, బిశద్కరుంగి సావధానమనస్క్హోకె, ఆకర్ణన్కర్భాయీ! దాశార్ణదేశాధినాథ్హో వజ్రబాహుమహారాజ్జీకు, మైనె జ్యేష్ఠపత్నీ హోకె, సదా "కార్యేషుదాసీ కరణేషుమంత్రీ। రూపేచలక్ష్మీ క్షమయాధరిత్రీ। స్నేహేచమాతాశయనేచవేశ్యా। షట్కర్మయుక్తాఖిలు ధర్మపత్నీ" కహ్నా ధర్మబచన్కేమాఫక్ హర్వఖ్త్ ప్రియానురాగ సంపాదనోల్లాస్సె రహ్కే నిజనాథ్కే మానసోత్సాహోత్పత్తి హోనే, ప్రియోక్తియాందయాంసె, కాల్బలానాభి, వో: మేరీప్రాణేశ్వ రహార్నిశాంహర్వఖ్త్ మేరెసెహి దోస్తీకర్కే కబ్భిమేరేసవత్న్యాంకెత్తేంజానా, ఉనోంసెసల్లాపాంకర్నభి, ఛోడ్దియాథా. వో: క్రూర్ మన్కరఖ్కే, మేరెసపత్న్యాం రాజాకా అనురాగ్ మేరేపర్సెఘుడానె యత్నాంధూండేథె. వేనమిలె. ఉస్లియె, ముఝ్కుగరళ్ ఖిలాయెతో, మైమరుంగి, బాద్సంతుష్టాంతరంగిణియాం హోసకింగె, కహ్కే వైసా కాంకియె. కృతకృత్యాతాపాయె. మై అబ్భి చంద్కాల్, అయిసె దురవస్థాం పాతెజీసె, భగవదుద్దేశ్యర్హెన్సె, వ్యాధిగ్రస్తాహుయి, పన్నమరి. మైబిష్ ఖాయెసొతబ్ గర్భవతీహుం, తద్వాహ్నెగర్భస్థశిశుకు, రోగపీడాక్రాంత్ హోనె వైసాకరా. వో:గర్భరోగీ, పైదాహుయెసొబాద్, హమారా రాజేందర్నె భిషగ్వరాంసే, బహువిధౌషధా దిలాయాథా. తబ్ మిజాజ్నసుతరా. హంహమేషా, బాధాంపాతే, శోకోసెరహ్నేదేఖ్కే, హమారేప రుత్పన్నహుయిసొ, అసహిష్ణుతాసె, హముక్కే, బహుదూర్ రహ్నా, ఎహ్మహారణ్యమెరఖ్నె, హుకుం ఫర్మాయాథ. బాద్తత్సారథినె, అధిపాజ్ఞానుసారిహోకె; ముఝెగహాంమేఫేక్కే చలేగయా. హేసజ్జనా! భగవాన్కే చిద్విలాసాం క్యాహైకి; అబ్ మైథోడా ఆరోగ్యవతీహోకె ఇధరు

ధర్ చల్నే, ఇత్నా దేర్ బైఠ్కే బాత్కర్నే, లాయక్ హుయీ హుం, జ్ఞప్తిసె సబకార్బార్, భూల్నే సకీహుం. ఇత్నేమె జగదాధార్కే కృపాతిశయ్సే, ఆపకే హ్నా సత్పురుషాకా సందర్శన్ హువా. అయిందా భగవాన్కా కరుణాప్రసార్నే కైసా చలేగా కి ఆపకే క్యా అభిప్రాయ్ సంఘటన్ హోగా కి దేఖ్నా. దీనజనపోషణ్ తో సజ్జనధరమ్ హైనా?

పద్మాకరుఁడు. భోమాయీసుమతీ! ఆప్కే పైదాయిషీ, ఆప్కే స్వభావ్కే అతిశయతా, ఔరాప్కే మహాత్మ్యప్రవృత్తి వగైరేఁ సబ్ బిచార్కరేతో, భవాదృశమహారాణీ, అయిసీ దీనదశాకు ఆనా, జగత్కర్తాకా, చిత్రత్వహీతో, ఔరక్యాహైమాయీ? ప్రపంచ్మె ఆధిక్యపానేవాలేమె, కృతఘ్నతాకు ఆస్థాన్ హువామె వైసాయీచ్, నిరూపణ్కర్నేవాలేఁభీ, నిరర్థకాంమె, కృతజ్ఞఁభీ, బహుత్సేరహింగేసాద్! వహ్ క్యారే యీశ్వరా! ఐత్నా మహీకాంతో, వజ్రబాహు మహారాజ్, బహుత్కాల్ ప్యార్ రఖేసో, నిజజీవితేశ్వరీకు, పోషణ్కర్నాహీ, భార్ సమ్ఝా, మృదు శయ్యాంపర్ సోతే, మధురవస్తువాఁఖాతే, సదగారహర్మ్యాంమె ఫిర్తే, రహ్నే అయిసీమాయీకు, భిక్షాటనదశాఘటన్ హువాహై! అచ్ఛా, మాతుశ్రీ! కైసాహువామెతో క్యాహై? మేరాజన్మ సాఫల్యహోనేకు, మైధారుణీస్థల్పర్, యశస్పానేకు, ఎహ్ బ్యేక్మార్గ్ హోనేసేహీ, యీశ్వర్నే, ఆపకే యహాఁకులాయా. కుఛ్ ఫర్వానహీహై. ఆప్నే హమారాజననీహై. మైఆప్కే పుత్రహూం. నక్నే ఐత్నేదూర్, సకలయత్నాఁకర్కే, ఆపకే ఆరోగ్యమిలానె, తజ్వీజ్మేరహూంగ. ఆపకే యహాఁకుఛ్ కష్టీనహీ. సురభిప్రసూన రాజసేభీ, దుకూలాంబరాంసేభీ, మణిఖచితస్వర్ణభిత్తి కాజాల్సేభీ, ప్రాంచిత్ హో ఏకాలయ్, ఆప్కేలియె, హమారే జనానేమే ఖాలీకరాకే, దేవుంగ. ఫరాఖత్సే, వహాఁరహీయె. వైద్యజనోంకు, బులాభేజ్కే ఔషధసేవాభీ కరావుంగ. ఎః మత్పత్నీ, సర్వ్వాణి

చర్యాంకర్తే, సన్నిధిమెహిరహ్తా, అప్కా ఆనంద్ మిలా వెగి. కెంగే? క్యాకహ్తా?

పద్మా-భార్య. ప్రాణేశ్వరా! అబాప్ జైసాపర్మాత్మేహైకి వైసాహి, ఎఃమాయీకా పరిచర్యాశ్రద్ధాసె కర్తేహామేషా, తన్మాత్రు సన్నిధిమెయిచ్ రహ్తా, తద్వృత్తాంతాఁ ఆప్సె అరజ్కర్తేరహుంగి.

సూత్రి. (9) పాలాపద్మాకర్ - సుమతిను - పల్లొంఘుడ్నెఫికర్
బాలకయుతనీ, లాలకునుతబ్ - సు శీలతసేన,
చ్చింతన్సేఖూబ్.

(ఆమెను గొంపోయి మఱొకచోటఁ గూర్చుండఁబెట్టి)

పద్మాకరుఁడు. ప్యారీ! తుఃభి, అప్నెదాసియాఁభి, అప్నా పుత్రిభి, హామేషా, ఎహిమాయికెతైఁరహ్తా, భిమగ్జనాంసె, ఔషధ సేవాకరాతె, పథ్యపదార్థాహి, ఖిలాతే దిలాతేరహ్తా, మిజాజ్ సుతరానేకుహిదేఖ్నా.

పద్మా-భార్య. హేప్రాణనాథా! భగవాన్కే కృపాసే, అప్నె పర్కష్టిహోకర్, ఆప్కేఖాస్మాయీనె, గుజ్జర్గయ్యాథి. అబీశ్వర్కాకరుణా, జియాదాహోకె రహ్నెసె, ఫిరేహమ్మాయీనే, మిల్నాతటస్థహువా, కహ్నేఉద్దేస్సె, ఆపస్నా మాయీకహ్నా, మనోనిశ్చయ్సెరహ్నా, జబ్ సంసిద్ధ్హుయేకి, తబీచ్హైనే, శ్వశురపత్నీన్యాయెస్సె, పరిచర్యాఁసబ్భి, సాదరక్నెకర్తే, ఆప్కా ఆజ్ఞానుసారిణీహోకె, ఇష్టాన్వర్తి, హామేషారహ్తారహుంగి.

పద్మాకరుఁడు. మాతుశ్రీ సుమతీమాయీ! ఆప్వ్యాలీ నాంబరాఁభోడ్కే, విమలోష్ణోదక్సె, అభ్యంగస్నానకర్కే, పరిశుభ్ర వస్త్రధారిణీహోకె, రహో, హాకీమాఁ ఆకె దేఖ్కర్, ఔషధసేవా కరాయింగె. మేరాపత్నీ యహాహిరహ్తా దేఖ్తే రహేంగి.

సుమతీ. అచ్ఛాభోయీ! వైసాహీహువెయేజాయ్. మేరీ పురాకృతపుణ్యావిశేష్సె అప్కహ్నా ఆధార్మిలా.

నూత్రి (10) పాలాపద్మాకర్ - సుమతికు - పహ్లాఛుడ్నేఫికర్
సుమతికు సుతరా కుమార్నెనబచా - శ్రీమావిఫల్ హుయి
రహీనహీసాచా.

(ధౌతవస్త్రధారిణియై యారోగ్యవతియైయున్న సుమతి 5 ఏండ్ల కొడుకును దన తొడపై వానితలనిడి పన్నుండఁ బద్మాకరాదులతో)

సుమతి. అహా! ప్రాణబంధువాఁ! భగవాన్కా కరుణాసె మిలేసా ఆప్కా ఆదరణాతిశయ్సేహా ఔషధసేవాదయాంసెహా ముఝ్కు రోగనివారణ్హుయి మైతో ఆరోగ్యవతిహుయీహూం శహ్నా. పరంతు ఏఃకుమార్నె జిత్నే జత్నాఁకియెతోభి వ్యాధిహి వృద్ధిహోనేకేహైంసో ప్రాయ్ఛునదిస్నె, క్రిమశః విస్మృతిభిలగ్త్రహెన్నా. హోగయా. ఇస్కు కైసాతోభి ప్రాణదాన్ కరాయియ్యే. ఏఃలడ్కా సజీబ్ నహీహోగాతో ముఝె ఆప్కితా సంరక్షణ్ కియెతోభి భస్మ్మెకియెసా ఆజ్యాహుతి సరీఖ్లాజా వెగా. కెంక హ్యో ప్రిపంచ్మె కౌన్సారహాసెతోభి దుఃఖ్వానా ఒత్నాముష్కిల్ నహీమగర్ పుత్రిశోక్వానాకహెతో మరణ్సేచ్ బెహ్తర్ హై కహ్కా దిస్నెకా. పుత్రిదుఃఖ్సె సంతప్తాఁహోకె చిరప్రియాన్ పాకె మృతాఁ హువెసా తారాకాణాఁబహుత్సెహై (కొడుకును గొట్టిలేపుచు) బావా! బావా! కుమారా! హేరాజనందనా! (మరణించినట్లు తెలిసికొని) భోవిహితాఁ! హేభాయీ పద్మాకరజీ మాతా భగినీ, అబ్భిక్యాహితబచనాఁ! మేరీ పుత్ర్ మైపుకారేతో జవాబ్ నదియా అబ్ మైక్యాకరుం? (అనిమూర్ఛిల్లిపడఁగా)

పద్మాకరుఁడు. మాయీ! ఇత్నాదుఃఖ్ కెంపావెగీ? మామూల్కామాఫక్ చంద్కాల్నె నిశ్చేష్టిత్ హోకె రహ్నాపడా షాద్! కహాఁముఝె దేఖ్నాదే. (అని లేచివెళ్లిచూచి తెలిసి యెత్తి భూశయనముచేసి) అరేదేవా! మహానుభావా! ఈశ్వరా! ఏఃక్యాతుమ్కాల్హైరే! పాప్బిచారే! అతిసా కుమార్యాన్వితాఁభి ఆభిజాత్యసల్లక్షణాన్వితాఁభి, హోక, రతిదీనాఁహోకె అయిసా ఆయేహైకహ్కా మైకిత్నాధన్త్భి వ్యయ్కారెకా యినోంకావ్యాధి

నివారణ్కర్నే జత్నే జైసాకియేతోభీ ఇనోంకాదురదృష్ట్క్యాహైకి అరేభగవాన్ సబ్యూతోంభీ బిపిన్మే బిరాజమాన్హోనె జ్యోత్స్నాకు సాదృశ్యాంహుయెహై! ఏఃక్యారె దైవరాయా!

సూత్రి (11) గతజీవ్ హువ్వాహై – సుమతీ–సుత్ మారోతీహై
సతికహాంసుత్ కహాం, సబలగ్ హై చల్ – పతికాంపానా, పాత
క్యాఫల్.

పద్మాకరభార్య. హాజగత్కర్తా! అగ్నిదగ్ధాటవీమె ఫిర్నే హారిణిమాఫక్ పుత్రశోక్సానె ఎహమ్మయీనె కైసాబచేగీరె యీశా! కిత్నె కష్టకా లాయీరెస్వామీ! దేవవంచన్కె అటకనె రహ్తేరే! హా!

సుమతి. (మూర్ఛతేటి) హాపుత్రా! హారాజకుమారా! హారాజసన్నిభాననా! హాసుకుమారా! హామార్తాండతేజా! హారమణీయశరీరా! హాపుత్రికా! మేరీగరభ్మె అగ్నిడాల్కె ప్రజ్వల్కర్కె గయారెబావా! ముఝెఛోడ్కె అకేలాకైసా జానకెగాబావా! తేరాపితాజీనె అప్నామేపా రోగపీడితాంహోనేసె శోకసంతప్తాంహోకెహైంకహెకె అసహిష్ణుతా పైదాకర్లేకె మహారణ్యమె భేజేతోభీ కష్టాం అనేకాంపాతే హార్వక్త్ తేరారుజకు ఉపశాంతిహోనె యత్నెంపర్ ఖయాల్రక్తె తుఝె నీచేనహీం ఉతార్తె రహేసో మాయీం మైనహీరేబావా? అయిసీ దీనాభీ సదాతేరే పరిచ్ భ్రాంతిరక్కె దుస్సాకుఛ్ నచహెనెముఝుక్కె- అయిసీ గ్రామాంతర్మె అకేలాకు రక్కెజానా క్యాసాచాబాత్ హైబావా! తేరా బావాజీనేకియెసా రహాయిచ్ తుఃఖికర్నె నేఖ్తే హైషాద్! క్యాఫసంద్ హైబేటా! ఫిరాకె ముఝెభి సంగాత్ లేజాపుత్రా! (కొంతసేపూరకుండి) ఏఃకహాకాసింద్ హైరే ఆత్మజా! తద్దుష్టజాడ్యసె సంభూత్ హోకె అబ్తకనేకపర్యాయాం సంప్రాప్త్హోనె వైసా ఆయీసోనిషా ఏఃహైకహెకె మైనమ ఝుఝి. మైయుత్నా పుకారేతోభీ నహీఉత్తాహైకెంరే రాజనందనా! ఒత్నాబడానిషామే రహాతోభీ మై "బావా" కహెకె పుకారేతో

“మాయీ” కహ్కే జవ్వాబ్ దేతాథ. అబ్ మేరీ సూరత్కో న దేఖ్తాహై కెంరేపుత్రికా! (ఊరకుండి) అరేకుమారా! హా కుమారా! కుమారా! మైతేరామాహూఁ పాపిష్ఠసుమతీహుం బావా! ముఝె జవ్వాబ్ దేనె మైదుష్టాభి నీచాభిహూంకహేంతో త్వన్నేతాఁః థాపేకేహి సదుత్తరేబావా! సామ్నె దేఖోభయ్యా! పద్మాకరతనూజ్నె తేరేసె ఖేల్లేనే ఆయాహైరే తుఝె బులాతా హైరే త్వత్పదభూషణాఁ ప్రాంచద్ధ్వని జియాదాకర్నె భాయీసే ఖేల్లేజా ఉఠోవత్సా! (ఊరకుండి) అరేబేటా! సబ్ ఘుడేతోభి తుఃహై కహ్కేహి మైయిత్నదూర్ ప్రీణ్రఖ్లేనే సకీథి. అబ్ తుఃభినహీతో మైకైసాజీనె సకుంరేభయ్యా! ఈశ్వర్నె ముఝె ఇత్నిపాపిష్ఠాహూఁనె కెంకర్దియ్యారే కుమారా! రాజాజీనె స్వపురీసె హాకాల్దియెతోభి పద్మాకర్జీకహ్నె పుణ్యమూర్తికు అనుఘు రుత్పన్నహూఁకె సంరక్షణ్ కర్తాహై. భగవాన్నె యిత్నానిర్దయా బతావెగాతో దూసాద్రీదేవ్ కహాసె ఆసకెగారే! హాపరమేశ్వరా! మైపూర్వజన్మోంమె జిత్నెపాపాఁ కియాహూంకి జిన్కే పుత్ర రాంకు భిక్షిలాయీహూంకి జైసాజోచలా వైసాహి ఫొహికార ణోంసె ముఝ్కు ఎఃజన్మె అయిసీ ఆపదాంబోధిమె నిర్మగ్నా హూఁకె సరక్నె జాయ్యానదిస్నె వైసాకియాహైరేభగవాఁ! సర్వసామాన్య లోగోంకె సరీక్ ముఝె పైదాకెంనకియా! మేరే సరీక్ చండాలీకు మహారాజసతితాకెందియా? ముఝె గర్భోత్ప త్తికెంకర్దియ్యా? పాప్ బిచారే మేరే సపత్నోంకుభి అయిసీ ఫలో త్పత్తి కరసంతోష్ కెంనమిలాయారే భగవాఁ? ఉన్దినోంమె మేరీ నాథ్నె తత్పత్నియాంకుభి ఆనంద్మిలాతె రహ్నె అవకాశ్ మన్నాథ్కు కెంనదియాజీ స్వామిజీ! తదోషావేశ్సె తత్సతియా ముఝె గరళ్ఖిలాయెనా ఉస్సె మైతబీచ్ మర్గయీతో బెహ్తరీనా స్వామీ? వైసాహిహూజానె అవకాశ్ కెంనదియా పరేశా! కెంకిబచాయాలే ఎఃవిషయిథర్ రఖంగె సున్స్వామీ! బత్నా దయామయ్హూఁకె రహ్నెమన్నాథ్కు ఎఃచిత్రింశ్ క్యారే

భయ్యా? ఇత్నేమె ఒత్నా అపరిమితాసంగత నిర్దయా సము
త్పన్న కెంహోనా? అంతఃపురీసె నికాలేత్రో మహాల్తోంభి నసు
తరా; మహాల్కోఛోడ్కె పహార్మేతోంభి నరఖాయె; పహార్సి నలా
యక్ హోతో అన్యగ్రామోంభి నదిసా; గ్రామాంసబ్భిఛోడ్కె
మహాటవీమధ్యదేశ్మె ఫేక్దలాయారేయిాశా! వైసీఘోరాటవిమె
జిత్నెవ్యాఘ్రదయాంహమ్కు దేఖ్కె నహీంఖాకర్ ఛోడ్దేనాకెంరే!
వైసీదుస్థితిమె ముఝె సత్వసముత్పత్తిహోకె తాకత్ మిల్కర్
చల్నే సక్నాకైసా హుయిరే స్వామీ! వైసీమహాగహన్కు అనతి
దూర్ హోకె అయిసీ పురవర్ నజరానా క్యాతమాషారే! ఏః
నూత్న నగర్మె నిజజననీజనక సదృశాంహోకె ఏఃపద్మాకరజీనె
సకుటుంబ్ హోకె ఇత్నె విధాంసె సదా ఆదరాంకర్తెరహ్నా క్యా
చిత్రవృత్తాంత్ హైరే పరమేశా! ఆప్కె లీలావిలాసాంసబ్భి
అనుభవసాదృశ్యాంసె ప్రత్యక్షగోచరాంహోనె కర్దేతే రహెత్రో
వుహీరహాసె ఏః మేరాకుమార్ ఆరోగ్యవాన్హోసక్కె ఆయు
ర్భాగ్యసంపాదన్ కర్లేనే సకెగాకహెకె మైసమఝ్థి. అయిసే
సత్పురుషాం నిష్కల్మషహృదయ్సె కియెసో ఉపకారకక్రియాంభి
విఫలాంహోజానె అయిసీ అక్రమమ్ప్రతి ఘటన్హోనె ఆవకాశ్ కియిసా
పరమపాతకివాలంరేమై యీశ్వరా! జైసీ పాపీమైనహోతో
అయిసీ వంచనాముఝెహోగారే! మేరాపుత్రిక్ రాజానన్
పద్మలోచన్ దీర్ఘబాహు విశాలవక్ష్ బుధామోదకరచేష్టానిరత్
హోఅయిసీ సుకుమారక్ ఇత్నెమెయిచ్ బాల్యయౌవన కౌమార
వార్ధక్య దశాసబ్భిపాయారే స్వామీ! (ఊరకుండి) హాపుత్రికా!
హాప్రియకరా! హాశుభలక్షణాన్వితా! హారాజనందనా! కహాం
గయారేబావా! మైభి ఆవుంగి. లేజారేబావా! పతిసంత్యక్తాభి
అనాథాభి గతబాంధవాభి కృపణాభి విపులకలుషాత్మకాభి సర్వదా
తేరెపరీచ్ భ్రాంతిరఖ్లేనే జీనె అబలాభి తేరామాయీభి హోము
ఝ్కు అయిసీ భయంకరదుఃఖ మకరాలయ్మెడుబాకె ఖుషీసె
తుంజానా క్యాబేహ్తర్ హైరే ఆత్మజా! (మూర్ఛ)

పద్మాకరుఁడు. దేఖీప్యారీ! ప్రపంచ్మే ధనాధిపాఁభీ దారిద్ర్యపీడితాభీబహుత్సేలోగోం యుక్తాయుక్త విచక్షణాఁనహీఁరఖ్కే దిల్చాహై వైసాశార్యాగుజరావెగె. దేఖీ "పూర్వజన్మకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణపీడితం" కహ్నా న్యాయబచన్. ఏఃమాతా పుత్రోఁ ఏఃజన్మమె ఒత్నీసద్వంశ్మే పైదాహుయెసరీక్ ఒత్నా అదృష్ట పురాకృతపుణ్యకార్యోంసె మిలాలియెతోభీ పాపఫలతిశయ్ హోకె అయిసే దుర్దశోంమె ఇనోంకులాయీ. పంచవర్షప్రాయ్కే ఏఃబచ్చా పురాకృతాఘఫల్సెనహోతో ఇత్నెమెహీ మర్జానాకెంపడేగ? పాప్ బిచారీ ఏఃమాయీపానె వ్యసన్ దేఖ్ కైసీహైకి!

పద్మాభార్య. నాథా! అహ్వాల్ దేఖ్నె అప్నెకుయిచ్ ఇత్నాదుఃఖ్ పైదాహోరహా. ఒత్నీఅచ్ఛీ దశాసె ఐసీ నీచస్థితికు ఆనా ఆంగ్మేవ్యాధీ అతిశయ్హోకెరహ్నా ఔర్ ప్రాణసమ్భి కష్టాద్జిత్భి హోనిజతనూజ్ మర్నా అయిసె ఘోరకార్యోంసె ఉత్పత్తి హుయిసా వ్రేఃదుఃఖ్ ఏఃమాయీకా క్యాహైకహ్నా అబేహ్మోతానె కైసాజీనె సకేగీ? ఝూఠ్ ఎహ్బిజీనా అసంగత్ హై.

సూత్ర (12) అమల ఋషభయోగీ - రుద్రా-క్షమాల్యధర్విరాగీ.
సుమతీ శోకవ్యాధి భిషక్హో-సుమనోపూజిత్ సుఖదాయీహో.

(పడియున్న సుమతియు మృతుఁడయిన సుతుఁడును దప్పఁ దక్కిన యందఱును దిగ్గనలేవవలెను)

పద్మాకరుఁడు. హేవిభూతి విలేపనాంచిత దివ్యశరీరా! రుద్రాక్షమాలికా విరాజితోదరప్రదేశా! వరయోగదండమండిత పాణిపంకేరుహా! ఆపత్పరంపరోత్తుంగ మహాంధకారపతంగ లింగధారీ! ప్రత్యక్షశివావతారా! యోగి హార్యక్షా! శైవదీక్షా! విరూపాక్షోపమా! మహాత్మా నమస్కార్ నమస్కార్.

ఋషభ. పద్మాకరా! సుగుణాకరా కల్యాణ్ కల్యాణ్.

పద్మాకరుఁడు. భోభో యోగీశ్వరా! స్వర్ణస్తేయ బ్రహ్మఘాత సురాపాన గోహత్యా గురుద్రోహ వర్ణాచారవిసర్జన

పై శస్యపూర్ణాహంకృతి కృతఘ్న తాది పాదపసమన్వితాభీలాఘాటవీ వీథిహో తాత్రి! పరమపవిత్రా! నరనాయక సురనాయక దిజ్నాయక లోకనాయక శిరోవిరాజిత కిరీటాంచిత దివ్యమణిప్రభా జేగీయమానాంఘ్రి పంకేరుహా! మహామహా! పావనచరిత్ర! భక్తజనమిత్ర! సర్వసువర్వాణసంసేవితా! గంగా యమునా సరస్వతీ గోదావరీ కృష్ణా కావేరీ తుంగభద్రా భీమరథీ నర్మదా సింధు పుష్కర వాహినీ ప్రణీతాది పుణ్యనదీ విమలోదకావనేయ మలినాంఘ్రి మంగళకరాంఘ్రిహో భవచ్చరణాంభోరుహ సందర్శనకై హింసాబన్ని కృతార్థిభ అమల్భిహుయే పై హమారా వాసస్థాన్ పవిత్ర హుయి హంకియెసా తపస్కా ఫల్సెహి భవత్సందర్శన్ హంకర్సకె పై.

ఋషభ. హేసత్పురుషా! మృదుమధురభాషణాహ్లాదదా! తుః సదాశివపదభజనాసక్తుప్పై సదాశివభక్తాంకు సదా ముదాతిశయ సుఖాతిశయ కీర్తివిస్తారతాదిలక్షణాం నైసర్గికాం పై శౌర్యుః పరోపకార చింతానాతత్పర్ పై, అయిసే సజ్జన్తోతుఝెఖ దృగ్గోచర్ కర్లేకె మై మహానందనిలయ్ హోగయాహుం.

సూత్ర. (13) యోగీశ్వర్కియ్యా – సుమతికు – ఉపదేశ్ ఫల్ హుయ్యా.

రాగద్వేషా, ద్యాంగ్రై బత్నో – ఆగమాంతథ, ర్మాభ్యాసబ్నో.

(అపుడె సుమతి మూర్ఛ తేటి కూర్చుండి యుండగనె)

ఋషభ. అహోసుమతీ! కళావతీ! గుణవతీ! సౌందర్యవతీ! సౌభాగ్యవతీ! అలఘుతరసత్కార్యసంఘటనానుకూలమతీ! పతివ్రతాధర్మనిష్ఠాతిశయతా తిరస్కృతారుంధతీ! దాసదాసీజన భృత్య బంధుమిత్ర జనరక్షాతత్పరరాజరాట్సతీ! దివాసమయ చంద్రరేఖాకె మాఫక్, చేదిరాణ్మాతృంతర్గృహ పరిచారికతా సమాయుక్త దశాన్విత దమయంతీ సాదృశ్యసె, దగ్ధాత్మీయోపరి భాగ సంబంధభస్మచ్ఛిన్న పాదపకణికాకే సాఘూస్యెస, స్వదేహజ

మల సమన్విత కుచేలావృతరమణీయాంగీహోతుః, అనామక్భి, అసంబంద్భి, అప్రాణ్భి, అసహ్యాప్రద్భి, ఐంద్రియాంగక చేష్టా రహిత్భి, అనాదరణీయ్భి, అవనీస్థలగత్భిహో, ఏః అస్థిమాంసచర్మ వినిర్మిత ఘుట్పర్పడ్కె, ఆత్మరోగపీడాసేభి, అత్యుచ్చదశాసె అయిసీ నీచస్థితికు ఆపౌంచే సోకారణ్సెభి, అగణితదాస దాసీజన పరివృతాహోకె, మహాముహీరాష్ట్రమహారాణీహోకే రహింపో స్థితికు బదల్, అంబాకహెక్కె అన్యాబలాకు ఆపీచ్ ఆవాహాన్ కర్నె స్థితిమె రహెక్కెభి, పురాకృత సుకృతశేషెసె సాన్నిధ్యగతా హోకె మిత్రవచనాంకహ్తెమైత్రి మాత్రస్నెహిదేఖ్నె అయిసీ సామాన్యలోగోంకె అంతర్భాగ్మె బైఠ్నె అవస్థాపానెహేతుసేభి, స్వీయాంహోకె వజ్రవైడూర్య మరకతమాణిక్యగోమేధిక పుష్య రాగనీల ప్రవాళమౌక్తికవరమణి ఖచితభర్మనిర్మిత ప్రాంచచ్ఛిల్ప చిత్ర జేగీయమానభిత్తికాజాల విరాజితాంతర్గృహ వర్తనోత్తమ దశాపానె, తావకాంచిత మృదుపాద సరసీరుహాంపాషాణ లోష్ట కంటకాది బాధకవస్తు పరివృతారణ్య మార్గసంచారిణీహోకే, ఆఖిర్కు పూర్వోక్త విధాన శోభితాంహలుమెతోభి పరకీయాంహో అయిసే ఆగారోంమె రహెన్నెసంశయ్సెభి, కబ్భిముఖావలోకన్తోభి నహీకియెసో అయిసె సుజనాంమిత్రాంహోకె ఏహీచ్ గతిపాలుయెసో అయిసే నానావిధ దుర్దశాం అప్నీవిసర్జన్ కర్కెభి, 'హాపుత్రా, హాకుమారా, హామృదుమధురభాషణామృతధారా సక్తాన్యాఖిల కర్ణరంధ్రా,' కహ్తె శోకబాష్పవర్షాంచక్షుర్ధారాధరాంసె నికల్కుర్కుపోలాచలోంపర్సె ఝురన్యామ్సె ప్రవాహ్హాహోతే భూప్రదేశ్ సబ్భి ఆర్ద్రర్కుర్నె వైసారోతీహై. కెం? పుత్ర్ కౌన్? మాతా కౌన్? పితాకౌన్? భ్రాతాకౌన్? భగినీకౌన్? జామాతాకౌన్? ఏహ్నెకైసాతురెఖుపుత్ర్? అబ్తక్ కితెన్కు పుత్ర్ర్హువా? ఇస్కెవాస్తె కితేన్రోయె? ఔర్కి తెన్రోనేకుహై? నామ్సెహీ సుమతీహోతుః, ఇతీన్మూఢమతీహోకె, అయసాకెంర్రోనా? ఏశరీరసంఘాంసబ్భి నదీతటాకాది వివిధజలాశయాంమె హార్వ్యాక్తే

పైదాహోతే తబ్కోతబ్హీ నాశ్హోతేరహ్నే [stamp] జలబుద్బుదాంకే సామ్యసేహై. అచ్ఛా మాయీ! పైదాహోనే [stamp] మృతిపానేవాలాకౌన్హై? ఔర్హర్వక్త్ జీనేవాలాకౌన్హైక, బౌల్మో అలగలగునోంకే నామోంసునే సంతోష్పావుంగా. సత్వరజస్తమోగుణాం సచ్చిదానందమయపరబ్రహ్మకే మాయాసే మిల్కే రహ్నే, సాత్వికసే దివౌకసాంభీ, రాజసగుణ్సేమర్త్యాభీ, మహాగ్రహోతామస్సే చతుష్పదజంతుజాల్భీ, ఔరేః గుణత్రయ్కే సంయోగ్సే, నానావిధాన్యజీవకోటిభీ, ఉత్పత్తిహోతేరహేంగా. సువర్వాణాంవాలుయెతోభీ, గురుసంసారభ్రమణాం హోతోబస్, పూర్వకర్మానుభోక్తాంహోనా నిస్సంశయ్హై. అయిసీ స్థితిమే మనుష్యాం పురాకృతసుకృత దుష్కృతోంకేఫలాం, పానాక్యాబిశేషాశ్చర్యహై? హేహార్యత్వమధ్యమా! కతిపయతత్వవిధిజ్ఞాం ఎః శరీర్కో కారణ్, ముహూర్త విఘటికా ఘటికాయామ దినవక్షమాసవత్సరాది వివిధభేదోంసే రహ్నేకాల్హైకహ్కేభీ, కతిపయాంపృథివ్యప్తేజోవాయురాకాశాం కహ్నే పంచభూతోంకే సంఘీభావబల్ కహ్కేభీ, ఔర్చంద్ తత్వజ్ఞాపూర్వోక్త ప్రకరణ్సే సత్వరజస్తమోగుణాహీ ప్రధాన్హైకహ్కేభీ కహ్తేహై. "ఐసీ అశాశ్వత పదార్థపర్ అతివ్యామోహ్కోంకెంపానా? కహ్కే జనస్థాయెతో సంతోష్భిమృత్ హుయెతో సంతాప్భీకబ్భి నహీపానేకు మానస్మే ఎఃభ్రాంతిహీప్రాజ్ఞాం నహీరఖంగే. యథార్థ అపణ్జాన్నేబిచార్ కరింగేతో ఎః దేహ్నే అవ్యక్త్హోకర్ పైదాహోగ. అవ్యక్తతోసెయిచ్ నాశ్హోగ. పరంతుజీనేకే కాల్మే సువ్యక్త్హై పైసాదిస్నేభీ శాశ్వతయత్నాం కర్నేభీ ప్రాపంచిక ధరమ్హై. వాస్తవ్ శరీర్నే నిమిత్త భంగుర్హై. దేహీనే జబ్గర్భగత్ హువ్వాహైకి తబీచ్లయ్ ఉస్కో సిద్ధపదార్థ్హై. ఎః విధికు అలగ్హ్ కొసోవాలా కౌన్భీ నహీరహేగా. ఇస్కోదృష్టాంత్ కతిపయాం గర్భప్రదేశోంమేహీకతిపయాం సంభవ్హోనే సంగాత్హీ కతిపయాం

Interna[tional] ... No.

బాల్యప్రాయ్మే చంద్నే యౌవనకాల్మే చంద్ కౌమారావస్థా చల్నేమె ఔర్ చంద్ వార్ధకతాపానేమె కైసాతోంభీ కబ్హీభీహో సమస్త జంతుజాల్భిలయ్‌హోకె ఆత్మీయ పూర్వకర్మరీతియాంసే అన్యజన్మాంమెసుఖాసుఖాఁపానేకా ప్రసిద్ధవిధాయక లక్షణ్ హై. మాతా పితృ సురతసముద్గత తేజోరక్త మిశ్రితాజనిత్ హోకె ఏఃతను స్త్రీపురుష షండభేదాంసె మహీపర్ రహేగా. సుకృతదుష్కృతాఁ సుఖదుఃఖాఁ విద్యా అర్థాఁ విభవాఁ ఆయుఃపరిమాణ్ ఔర్ శుభాశుభాదయాఁ సబ్భి కర్మానుసారానుగుణ్య దేఃఖ్కె తత్తదనుకూల విధాన్సె విశ్వసృడ్జీనె లలాటస్థల్పర్ లిఖేసోమాఫక్ సకల లోకాఁభి పాతేరహింగె. హేనీలాలకా! కబ్హీభి ప్రపంచ్మే మనుష్యాంకు సాధనీయాఁహోకార్యాఁ అప్నెకు అనుకూలాహోకె సఫల్హోనెకు యిచ్ ప్రయత్నాఁ బహుత్సె కర్నేకె వైసె స్థితియాం మేభి యత్నీకృతాఁహో పురుషాంకా తాత్కాలిక దశానుసరణ్సె వేః ఫలాఁ విఫలాఁ హోతేరహింగె. అయిసీ ధరమ్మే అనతిక్రమ కర్మోంభి ఘనతర దుష్కాల్భి దుస్తరాఁహై. ఏఃతనురాజినె అశాశ్వత్ హోనెసే అబేః మర్నా నైసర్గిక్ హై. అయిసీ అవస్థా అనతిక్రమకర్మహై. ఏఃపానా వేఃశరీరికిమెసా దుష్కార్యాంసె సంప్రాప్తహువెసాహై. ఇస్లియె బీచ్మే తుఃరోనాకేం? అప్నా నివేశన్కె బాద్ ఏక్‌గృహ్‌హై. చంద్‌కాల్ కాన్తోంభి ఏకుట్టుంబి రహ్కె ఏక్సమయ్మె గ్రామాంతర నివాసాఁహోనె జావెగె. తో తబ్ సజ్జీన్ ఘర్వాలేఁ అపన్సబ్ బైఠ్కర్ రోయింగెతో క్యాఫసంద్ కామ్‌హై? అయిసాహీ వృక్షమృద్దారుపాషాణాది శిల్పానుకూలవస్తు వినిర్మితాగారాహోతో ఏఘటాఁ అస్థిమాంసచర్మనాళాదయాంసె నిర్మితాఁహోవేశ్మాఁహై. ఇస్మే చంద్‌కాల్ రహేసాజీవ్ కర్మపరిపక్వతాసె లోకాంతరగత్ హువ్వా వృహాంగ్ అబ్ భస్మ్కరాజానె తయ్యార్ హై. అయిసె సుజ్ఞాన ప్రదాయక వచనగ్రహణ్కెమెతో శోకచ్ఛినహిపావె. ఔరేక్ హై. అవస్థా సుషుప్త్యవస్థామె పానే స్వప్నాంమె ఉసక్తీ కబ్భి అప్నె

చక్షుష్మాంసె న దేఖేసా ఇంద్రియసముదాయ్సె నహీంజాన్తసా ఔర్క
బ్భినపాయెసా వైసె మహాదశాం దేఖ్నేపానాభి పడేగ. ఒహి
విధాన్సె నీచావస్థాంభిపావేగె. హుయెతో వృహ్నాబ్ వాస్తబాం
కైసాహోగే? కబ్భినహీంహోనేకె. ఔరేక్ హై. ఐంద్రజాలి
కాంనే జోబీజ్ చాహేతో వృహ్యాస్తుకు బతావె. ఔర్జోమాం
గెతో వృహ్యారేగె. హుయెతో బతాయెసో బీజాం నద్రిష్టాకు
నకర్తాకు అనుభవనీయాంహై. వైసాహీ దైవమాయానిర్మిత్ హో
ఎఃకళేబర్ చిరకాల్ జీనేవైసాభి హార్యకాంకర్నే వైసాభిదిసెగ.
మగరశాశ్వత్ హై. ఇత్నాకెంమాయీ? తుఝె అబ్తక నేక
జన్మాంగుజరేహై. ఔర్ఛందానేకెభిహై. అయిసీ దశామె తుఝె
అబ్ ఇత్నా వ్యసన్కేం? బోల్మో. కహాంకాజనక్? కహాంకా
జననీ? కహాకెపుత్రీ పుత్రకాం? ఔర్కహాంకె బంధువాం? విచా
ర్కర్నె ఎహ్సబ్భి దైవమాయా కల్పితాంహై. హుయెతో తుఃనె
మూఢమతీహోకెహి నిజదేహజమల్ సామ్నె రఖ్లెకె హాపుత్రా
హాకుమారాకహ్కె ఒత్నా ఘోరారావ్సె రోతీహై! తూమూ
ఢబుద్ధిహీనహోతో రక్తమాంస మూత్రపురీషాస్థినిచయ పూయ
మేదోవసా శుక్లహేయ్భి అస్వతంత్రిభి అశాశ్వతిభి ఆకారహీతిభి
అసహ్యాకర్భిహో ఎహ్తనుపర్ కాంక్షకభి నహీకర్నాకా. కించి
జ్ఞానహీహై ప్రాజ్ఞహీహైతో ప్రపంచ్మెరహ్నా కైసే పురుషోంకుభి
తపో విద్యాబుద్ధి జపమంత్రౌషధ సత్క్రియా మహానిపుణతా
వగైరేం జైసే ఘనకార్యాం అభ్యాస్కియెతోభి మృత్యుభీతి కబ్భి
నహీం ఛుడ్నేకా కహ్కె కౌంనహీంజానస్తే? హార్యక్మనుష్యకుభి
తనాకు ఛాయాహార్యక్ జైసాలగ్కె రహ్తాహైకి వైసాహీ
మృత్యునె సంగాతీచ్ రహేంగ. అయిసె స్థితియోంమె సౌఖ్యమిల్నా
కైసావడేగ? అచ్ఛ అబ్ గుజరేసా గుజరా. అబ్తోభి అనాగతా
వహాంభోధి తీర్నె ధారుణీ ధరరాజ తనయా మనఃకంజాత
మార్తాండ్భి గంగాతరంగరంగజ్జటాజూ[illegible]
రాట్తురంగ్భి కైలాసాచల నివాస్భి జగద్రక్షక్భి [illegible]

శ్రీమన్మేధాదక్షిణామూర్తీశ్వర్కా నిష్ఠాసె ఆరాధన్ కర్. ఏహీంచ్ మైతుఝ్బోల్నేకా ఉపాయ్హై (కొంచెమూరకుండి) అచ్ఛా సుమతీ! అబ్తేరీ మన్మే దుఃఖోపశమన్హోకె. భక్తి తాత్పర్యత్పత్తి హువ్వాహైకియా నహీంకి ముఝె మాలూంహోనేదే.

సుమతి. (ఇంతవఱకుం గూర్చుండి చూచుచుండి యిపుడే లేచి నమస్కరించి) అహో మహాదేవోపమా! అక్షరసపాదుకా దండకమండల రుద్రాక్ష మాలికా విభూతి ముఖానేక మోక్ష సాధక వస్తువిరాజచ్ఛరీరా! త్రిమూర్త్యాత్మకాకృతిశోభాయమానా తత్త్వవిద్యాధామా! ఋషభయోగిసార్వభౌమా! స్వామీ! భవదీయ కరుణాకటాక్ష వీక్షణ ప్రసార్సెహీ పావనా హుయిహూ మైనె భవన్ముఖారవిందోత్పన్న ముక్తిదాయక తత్త్వజ్ఞానోపదేశ మకరందుకా ఆస్వాదన్ కర్నె మైభృంగన్యాయ్సెరహ్నేభీ ముఝ్కు ముక్తి కరతలామలక్హ్వాయి. పరంతు మైకించిజ్జ్ఞహీహోనేకే కారణ్సె వ్యామోహనివృత్తి కర్లేనే నసకుంగి. ఇస్లియె ముఝె మరణోపాయ్ సానుగ్రహ్హోకె ఉపదేశ్ కరేగేతో మైభి ఏహప్రవృత్తిర్సె సంగాత్ జావుంగి. ఉస్వాస్తె కృపారసలేశ్ పౌంచానె ఆప్కు మంగ్లేవుంగి.

ఋషభ. హేఅబలా! మైజిత్నే సన్మార్గోంసె. జిత్నే తార్కాణోంసె వైరాగ్యలక్షణాంమాలూం కియెతోభీ నహీజానే. తుఃదేఖ్నే దేఖ్నే పుత్రాపేక్షాహి బెహత్ఆఖిర్హై నమఝుంగ. ఇస్లియెభి; ఔర్ భూతకాల్మె చంద్ బరసోంకె పూర్వదినోంమె ఏక్ నిశాసమయ్మె ఏకస్థల్సె ఔరేక్ద్వ్యస్థల్కు జానేపాంథ్ హోకర కేలాహోమై మందరాభిధాన్హో ఏక్ధాత్రి బృందారకాఘర్కు గయాథ. వ్హఃబ్రాహ్మణ్నే సర్వదా వేశ్యాంగనారత్ హోనేకా కారణ్సె పింగళానామక తద్వేశ్యాభామినీభి ఉన్నెభి తద్వేశ్మమేహి సుఖలీలోంసె రహేథె. మైతబ్ తటస్థహోనా దేఖ్కె, మానస్మె బహ్వాహ్లాద్ పాతె, తద్దంపతీనె, తద్రాత్రికు ముఝెఖూబ్ సన్మాన్ కర్తె, సారారాత్ మేరాసేవాహి, కియెథె.

మైభిబహు తానంద్ పాకె, బాద్ మేరారాష్ట్రాపకడాథా. అబెహ్తోరీ పుత్తర్, ఉస్కీ ముఝెపరిచర్యాకియెసో, మందరాఖ్యావసీ విబుధ్ హై. ఇస్కృమ్మేయహాఁ పైదాహువాహై. ఇస్సెపూర్వకాల్మె మైపాయెసా ఉపకృతి, యాద్ లాలేకరిస్కునే యుక్తప్రత్యుపకార్, కరుంగ. కైర్. (అని శవమునుదుట విభూతిపెట్టి మంత్రాక్షతలు చల్లి దండము తాకింపవలె) జయ్‌శంకర్భగవాన్జీకుజయ్. సజీవ్హో రేవత్సా సజీవ్ హో (బిడ్డఁడు నిద్రలేచినట్లు లేవవలెను)

సూత్ర. (14) సౌమతేయ్‌జీయా తబ్సబ్-స్వామిజీకాహిదయా.

ఆమోదఖలాఁ, అజబ్సెపానె-ప్రేమయోగికా, బిస్త్వాంనే.

(బ్రదికినబిడ్డను మునిపాదములపై సాగిలఁజేసి తాను సాష్టాంగపడిలేచి నిలిచి)

సుమతి. భోభో మహాత్మా! దీనజనపోషకా! సచ్చిదానంద స్వరూపా! సకలామరగణముని జనసన్నుతచరిత్రా! సజ్జన మిత్రా! సర్వలోకపవిత్ర కార్యభారవహాంఘ్రిపంకేరుహా! భాషాపతి శ్రీపతి నగజాపతిప్రతిమాన, దివ్యలక్షణ సమన్వితా! యోగిపతీ! ఆపద్బాంధవా! యోగవిద్యావిశారదా! నిరంజన నిర్వికార నిరామయ నిత్యసత్యపరబ్రహ్మానందానంద మయవస్తుజ్ఞా! సర్వలోకవర్తీ! సన్మునిచక్రవర్తీ! భవదీయకృపాకటాక్షవీక్షణ్సె, పహ్లే మై పావనాభి ఔర్ముక్తికాంతా కరుణార్జనానుకూల మార్గ గమ్యాభి, బాద్ సంప్రాప్తాభీష్టఫలాభి, హోసకీహుం. అయినీ అసాధ్యకార్య్, ప్రపంచ్మె, హంజాన్నెకౌన్కరేగ? ఆప్నె సాక్షాజ్జగజ్జనక్సె, నిత్యానందకర్సె, పోషితాఖిలభువన్సె, హోపరమేశ్వర్ హై హంకహ్నె దీనాధమాంకు భవన్నిజస్వరూప్ బతానె నహీంచహ్కే అక్షరస్సె, పాదుకాభి, రుద్రాక్షమాలికాఁభి, విభూతిభి, వ్యాఘ్రచరమ్సె, దండకమండలాఁభి, కాషాయాంబరాఁభి, ప్రాంచితాఁహోనె, జగజ్జేగీయమాన్‌హో దివ్యప్రభావ్సె అయినీ యోగీశ్వరరూప్ ధర్కె ప్రత్యక్ష్‌హోకె, ఆపదాంభోధిమెతీర్నె, వ్యాధిగ్రస్తమత్స్యఁహో హాముకు తన్మకరాలయ్మె; సంతోష రత్నాకర్‌హోకె దిస్నె బతాకె ఆరోగ్యభాగ్యావృతాఁహోకె

రహ్నే కర్దియెహై. అయిసె మహానుభావ్హో ఆపుకు, జన్మసేహీ, అబలాహోంకె రక్షణె మైసన్నుతి కైసాకర్సకుంగి ? అనేక సహస్ర సాష్టాంగ సమస్కృతియాం పిర్భిర్ కరుంగి.

ఋషభ. అహాహా సుమతీ! తుః ఇత్నా సంతోష్ పాకె అయిసీ ఖులాసేసె రహ్సక్తేసె, మైపానే ఆనందితా ఒత్నా కహ్నాగిన్తి కున ఆనేకా కల్యాణ్ కల్యాణ్ కల్యాణ్. ఉఠియె. సుమతీ! ఎఃతుమారా కుమార్నె, శివానుగ్రవశ్సే, బహుత్ భద్ద్రసే జీనేసకేగా. ఇస్కు భద్రాద్రియునామ్రిస్లేయ్యో. అబ్ భవిష్యత్కాల్మె సదానిర్మల్భి సౌఖ్యాకర్భి దయార్ద్రమనస్కుభి సదాశివ పదభక్తి యుత్భిహోంకె బెహ్తర్హో ప్రఖ్యాతిపాకె ఆఖిర్కు శివసాయుజ్య మిలా లేవెగా. కుఛటక్నహిహై. తుఃభిసుఖ్సేహిరహేంగి. భోపద్మ నయనా! "వాసశ్చర్మహి భూషణానిఫణినో భస్మాంగరాగోజ్జ్వలః। గారేకస్యచ కర్షణేన కుశలః సంపత్తిరేతాదృశీ। ఇత్యాలోక్య విముచ్యశంకరమగా దరిత్నాకరం జాహ్నవీ। కష్టం నిర్ధనికస్య జీవనమహోదారైరపిత్యజ్యతే॥" కహ్నా అలంకార బచనోంసె చమత్కృతి నికాల్నెకుహి పండితలోగాం కహ్తేరహ్నా నిరర్థకవచనోంకు శ్రవణ్కర్నె అవకాశ్ దేకర్ ఈశ్వర్కు ఐశ్వర్యదాతృత్వం కైసాసిద్ధిహోగాకహ్కె బిచారణీచ్ దిల్మె బిల్కుల్ నహిరఖ్కె, "యద్ద్వారే మత్తమాతంగాః। వాయువేగాస్తురంగమాః। పూర్ణేందు వదనానార్యః। శివపూజావిధేః ఫలం" కహ్నా వినయసంసిక్త ధర్మ వచన్కు, శ్రవణగోచర్ కర్లేనే, అవకాశ్ దేతే, సదా, సదాశివ పాదాంభోరుహద్విరేఫాహోంకె,' రహ్నాకుయిచ్, యత్నకర్తె రహ్నా.

సుమతి. మహాత్మా! దీనరక్షకా! ప్రపంచ్మె, పితాభి, కన్యాదాతాభి, జ్యేష్ఠభ్రాతాభి, భూనేతాభి పితృసమాంసైంకహ్కె నయశాస్త్రజ్ఞాంకహ్తేహై. అయినే బిషయాం బిచార్కర్నె ప్రాణప్రదాతావో ఆప్నె పితరాంకె పితాహోంథాతాభి వాతాప్పి భుజన్మఖాంతిలమునీ వినుతాభి జాత్యాధిక్యయుత యతినేతాభిహై

కహ్నేకు సంశయ్ క్యాహై? అయిసే మహానుభావ్ హో ఆప్ హమారా గురువరేణ్య భీ హై. భవదాజ్ఞాసే, సర్వజ్ఞ్ భీ, సర్వేశ్వర్ భీ, సర్వామరగణరక్షక్ భీ, సర్వభువనపోషక్ భీ, సర్వాంతర్యామిభీ, సర్పభూషణ్ భీ, గంగాధర్ భీ, గజచర్మ విభూషణ్ భీ, దిగంబర్ భీ త్రిపురాంతక్ భీ, పార్వతీమనఃపంకేజాత మార్తాండ్ భీ హో మహాదేవ్ కే పదభక్తికు, ఉపదేశ్ కర్నా భీ, హమటక్ కెంకరింగె? నిస్సంశయ్ సే, సదా సదాశివధ్యాన్ కర్తే రహింగే. అజ్ఞాఁహోకె, ప్రాగ్జన్మోంమె, క్యా క్యా పాపాఁకియెహైఁకి, తత్తత్ఫలాఁ, ఎహ్ భవ్ మే అనుభవనీయాఁ హుయెసొ దృష్టాంత్ భీ రహ్నాసె, జిత్నాతక్ శక్తి రహేఁగీకి, ఉత్నాతక్ బిశేషపుణ్యకార్యాఁ, కర్నేకు సమర్థతా నహీతో భీ, అత్యుత్కృష్ట్ హో, శివనామస్మరణ్, శివార్చనాదయాఁ, కర్తే రహింగే. ఏః సబ్ సాక్షాత్సర్వజ్ఞ్ హో ఆప్ కే కృపాయీఁచ్ హై. ఆప్ కే కరుణాతిశయ్ సే శివానుగ్రహ్ భీ శీఘ్రకాల్ మే హీ సంప్రాప్త హోగ.

("జయ్ శంకర్" అనుచు యోగి సాగఁబోవుచుండఁగా)

పద్మాకరుఁడు. హే మహాత్మా! యోగీంద్రరూపధారీ! సాక్షాత్సదాశివమూర్తీ! సకలలోకవర్తీ! సర్వదిగంతవ్యాప్తసత్కీర్తీ! సచ్చిదానందమూర్తీ! తత్త్వవిధిజ్ఞచక్రవర్తీ! ఆప్ కే ఆగమన్ సే హీ పబిత్రస్థ యిసొ మదీయభవన్ మే ఏక్ నివాస్ కర్నే భీ హమ్ కో అనుజ్ఞామంగ్తే హుం. కృపాకటాక్షవీక్షా ప్రసార్ ఏఃదీన్ పరానే దేయియే స్వామీ.

ఋషభ. హే పద్మాకరా! సుగుణరత్నరోహణమహీధరా! తుఃకర్నే సత్కార్యోంకు భీ సంస్తోత్రాంకు భీ అమితానందభరిత్ హోమైనే తుఝ్కు మదంతరంగ్ మే బహుమిత్రతా సెహీ దేఖ్తా హుం అబేక్ నివాస్ కర్నేసె అతిశయ్ క్యా ఆనేకా హై? అబ్ మేరేకు భగవదారాధన సమయ్ సమీప్ హువా. అబ్జాకర్ బాదా పూర్ంగా. సుఖ్ సే రహియె.

(పరుసగా సుమతి మొదలు మనయూవలుకు నతుస్కరింపఁగా దీవించి యోగి వోయెను)

సూత్రి (15) సునయ్‌భీభద్రాయ్వాఁ-ఖేల్లిమెవఖ్లిమె-సాహ్బత్సే
ప్యాఁవ్హాఁ.
వినయ్‌బుధోంకు, ప్రేమాసఖోంకు-అనయ్‌బతాతే, ఆమో
హ్వానేకు.
బడేబడేశాస్త్రాఁ, బహుత్ గ్రంథోంసె-పఢానెగురువాఁ,
పద్మాకరాజ్ఞాసె.

(పైవి పాటుచుండఁగా నాడుకొనుటయుఁ జదువుకొనుటయు జరిగింపవలయు)

సునయ. భాయీ భద్రాయుజీ! "విద్యానామనరస్యరూప మధికం ప్రచ్ఛన్నగుప్తం ధనం। విద్యాభోగకరీయశస్సుఖకరీ విద్యాగురూణాం గురుః। విద్యాబంధుజనో విదేశగమనే విద్యా పరాదేవతా। విద్యారాజసుపూజ్యతే నహిధనం విద్యావిహీనః పశుః॥" కహ్నా నీతిబచన్కా-మాఫక్ అమూల్యవస్తుహో విద్యాసరీ క్పదార్థ్ పృథ్వీపర్ నహీహైఁభి ఉస్కా-మహిమ అసాధారణ్భిహై అయిసీ ఘనపదార్థకు సంప్రాప్త్ కర్లిమెసా విపశ్చిద్వర్గ్కా-మహా భాగ్య క్యాకహ్నాకాహై ఉన్నె సర్వలోకపూజ్యతా పావేగా.

భద్రాయువు. భాయీసునయా! "కేయూరాణి నభూషయంతిపురుషం హారానచంద్రోజ్జ్వలా। నస్నానం నవిలేపనం నకుసుమం నాలంకృతామూర్ధజాః। వాణ్యేకాసమలంకరోతి పురుషం యాసంస్కృతాధార్యతే। క్షీయంతే ఖలుభూషణాని సతతం వాగ్భూషణం భూషణం" కహ్కా-భీహైసా నయబచనాను సార్హ్వోకె పురుషోంకు వినూత్నరత్నఖచిత స్వర్ణాభరణానేకోంసేభి అధికతాపాకె వశీకృత సుఖాకర్హోనెకర్కె విరాజమాన్హో సర్వలోక పూజ్యహృద్య విద్యాకహ్నా గుప్తధన అనుపమ్హై. పరంతు, "భాగ్యం ఫలతిసర్వత్రనవిద్యా నచపౌరుషం" కహ్నా అప్రతిమా నానుభవయోగ్య నయపద్కె వైసా పృహ్విద్యామాత్రసెహీ పూరుష్కె భాగ్యవాన్నహీహోనేకా. తత్సెభాగ్యదౌర్భాగ్యాఁ పురాకృత సుకృత దుష్కృతోంకె ఫలాఁహోకె పరజన్మోంమే అనుభవనీయాఁహోంగె ఇస్కా-దృష్టాంత్నే అపహామేషా

దృగ్గోచర్ కర్తేయిచ్ రహ్తేహై. కైసాకహ్ బహుజనాం కిత్నావైదుష్య సంపాదన్ కియేతోభి జిత్నేప్రజ్ఞాంహుయేతోభి ధారుణీస్థల్పర్ నిర్ధనికాంహోకెదిస్తేహై. ఔర నేకమర్త్యాం "విద్యా విహీనఃపశుః" కహ్కె మాఫక్ పశుప్రాయాంహోకే రహ్తేహై పర్ అతీతధనవంతాంహోకె దిస్తేహైధనాపేక్షాసే అయినే లోగోంకైతేం విద్యాంసాం జానాపడెగాతో జిజ్ఞాంసపూరితాం హోంగె. కహాంతోభియేక్ రహ్కె, వ్రుఃగిస్త్రీకు సృష్టిమె సహా ప్రాంశక్భి నహోకె, విద్యార్థాం దోనోంభిస్వీయాంహి హోనె కీర్తిసౌఖ్యాంపాయెగా. ఇత్నేకుభి, "ధనమూల మిదం జగత్" కహ్కె ప్రమాణ్సె జగదాధారభూత్ హో శ్రీమన్మహా విష్ణుజీనె, లక్ష్మీకు వక్షస్థల్పర్హి రఖ్లియాహై సృష్టిస్థిత్యంత కారణ భూత్భి జగన్నేతాభి సచ్చిదాహ్లాదమయ విగ్రహ్భిహో శ్రీమచ్ఛం కరజీనే, ఆప్, రజతగిరిందర్పర్ శేవిణీహికర్లేకె స్వర్ణాద్రీందర్కు హాత్మె పకడ్లేకె, ఇత్నేసెభి సంతృప్తినపాకె హమేషా ధనద్సె సఖతారక్లేతేహి రహోహై అయిసే హరిహరాంహిధన్కు ఇత్నాని గహారఖ్కె దేఖ్లేతేతో సామాన్యాంసబ్కుభి ధన్నేకిత్నా ప్రధాన పదార్థ్తోభిహోనేకా. ఇస్లియె కైసాతోభిహో విద్యానెధన్సె సౌఖ్యకర్ నహీహై కహ్నా. పరంతు ఐహికసౌఖ్యార్థి నహోతో కేవల విద్యాసెహి నిత్యానంద నిలయ్హోనే మహోత్తమ సుఖ్ పాతే ధనాదికాంకు గిన్తి నహీకర్నే ప్రాజ్ఞవర్హ్ జావెగా.

సూత్ర. (16) ఋషభయోగిఆయా-భద్రాయునె-హృద్యజ్ఞాన్ప్ర తాయా.

విషమశరాటవీ, పీతిహోత్రహో-విషమనేత్రసమ,
విలాసయుత్ హో.

(ఋషికి భద్రాయువు నమస్కరించునెడ సునయుండుపోయి పిల్వంగా సుమతివచ్చి నమస్కరించె. భద్రాయువు స్వాంటంగొని తిర్గుచు)

ఋషభుండు. హేబాలకా! భూపాలకసుకుమారకా! భద్రా యునామకా! తుఃభి సకలశుభగుణవతీహో సుమతీకహ్నాతేరా

జననేభి శ్రీపరమేశ్వరారాధన కర్తే సకలజనసౌహార్ద్యమ్‌పాతే బెహూత్సె జీతేహైనా?

భద్రాయువు. భోమహాత్మా భగవదనుగ్రహ్సెభి ప్రబల్ హో భవదాశీర్వచన పటిష్ఠతాసెహి మన్మాతుశ్రీభిమైభిసానందాం హోకె జీతేహై.

ఋషభ. శిక్షాకల్పోవ్యాకరణం నిరుక్తం జ్యోతిషాంగతిః। ఛందసాం లక్షణం చైవ షడంగో వేద ఉచ్యతే' కహెనా షడంగాంభి "వేదాశ్చత్వారః" ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాకహెనా చతుర్వేదాంభి మీమాంసా న్యాయవిస్తర్ పురాణం ధర్మశాస్త్ర్ కహెనా చార్బి మిల్కెహోనె చతుర్దశవిద్యాంపఢ్కే తత్త్వమ్కహీమూం సుబోధకాం హో అనుభవాంపాకె గురువర్యోంకు విధివిహితలక్ష్య బతాతే విధేయతాసెహి రహ్తేహైనా?

భద్రాయువు. హేమహానుభావా! హార్యక్ష్ కె సామ్నె మూషక్నె సాహంకారతాసె ఉడ్డేభాగ్తే క్రీడాంకర్లేనే మాఫక్ సర్వజ్ఞశిఖామణిహో ఆప్కె సమ్ముఖ్మే కించిజ్జ్ఞాంహోహోంకాహ్యా కహెనా సకింగె? పరంతు భగవాన్నె సృష్టికియెసో తబ్ హార్య కుల్కెభిచంద్ జ్ఞానరఖాహిహై. తద్జ్ఞాన్కు బిశేష్కర్లేనే విద్యా సకింగె. జ్ఞాన్నె విశేష్‌హోనాభి తదనంతరకాల్మే తద్జ్ఞాన్సె మోక్షసాధనానుకూలోపాయాం సంపాద్ప్త కర్లేనే సర్వవ్యాపిభి సర్వభువనసంరక్షక్భి సర్వేశ్వర్భిహో సచ్చిదానందమయ పరబ్రహ్మకె చిద్విలాసాం గణన్కర్తె తజ్జగత్ప్రభుజీకు సంస్తోత్ర్కర్తె రహోగె. ఎహెనా మహానీయోంకామార్గ్ హై. సామాన్యాం తదనుకూల పంథాఛోడ్కె ఆప్షురువ్ కియెసో విద్యా యా ఆప్ దోనోంమె కౌన్సోభి ఆఖర్ హుయెతక్ పఢింగె. పైసాహిబాద్ మృత్యువ క్రమ్మేభి పడింగె. తబ్ "సంప్రాప్తే సన్నిహితేకాలే నహినహిరక్షతి డుకృఞ్ కరణే" కహెనా హితబచన్కె మాఫక్

ఆప్పడేసే విద్యామోక్షసాధక్నహోనేకా! ఇస్లియె అప్కైపడేసే విద్యాఅల్ప్హైతోభి ఆశా అనల్ప్హోకె సదా సదాశివధ్యానాసక్తీభి తన్మహాదేవ భజనాసక్తిభి అపార్హోకెహై. అబ్ ముఝ్కు కరుణాసె తత్త్వజ్ఞానోపదేశ్కర్కె అనుగ్రహ్‌మంగ్తాహుం.

ఋషభ. వహ్వా, వహ్వారేవహ్వా! కెం సుమతీ! అప్నా భద్రాద్రియూనె, క్యాజ్ఞానీ హువ్వాహై! వహ్వావ్! మై బహుహ్లాద సంభరితాంత రంగ్హువ్వాహుం.

సుమతి. మహాత్మా! సర్వజ్ఞశిఖామణీ! సాక్షాత్కాలాక్షా! సర్వామర్త్యగణ సంపూజితాంఘ్రియుగళా! సర్వలోకవర్తీ! యోగీశ్వరవర్తీ! భవదీయానుగ్రహ విశేష్సేహిపునర్జీవిత్ హోనే సజీవ్‌హువెసా ఏః కుమార్ ఆప్కా కుమార్హై లైకిన్ వజ్ర శాపాసు నందన్సె తబీచ్ గతజీవ్‌హువాథ. అయిసే మహానుభావ్‌హో ఆప్కా సృష్టినె సర్వసల్లక్షణసమన్విత్ కెం నహోగా? హం కహ్నా జడోంకె పాలన్మేరహ్కా అబ్బి అజ్ఞతా పూరానహీంఛోడా హైంకహ్నా. భవదనుగ్రహావాప్తిహువెసో తద్దివస్సేభి హంసా రోగ్యాంహోకెహై భవదాజ్ఞానుసారియాంహోకె భవారాధన్కర్తేహై. పద్మాకరవైశ్యవరాశ్రిం సంప్రాప్త్‌హోనేసే కుమార బత్కచంద్ విద్యాంభిసీకాహై. పరంతు సర్వజ్ఞ శిఖామణియాం హో ఆప్కా సదుపదేశ్ చహ్తా నిరంతర్ భవత్సందర్శన వాంఛాసెహింరహ్తాహై హమారా అదృష్ట్‌నే ఖుల్నేసే ఆజాప్కాదర్శన్ లభ్యహువాహై ఏఃవత్సానెఆప్కా పుత్రహై. నిస్సంశయ్‌హై. ఎహ్నా ఆప్కా శిష్యభిహోకె నయపథాంజానెకా భగవదారాధన వాంఛసెకర్తె రహ్నాకరీయె.

ఋషభ. అచ్ఛాసుమతీ, హైతోవహాం ఆరేభద్రాద్రియూ హైతో యహాం ఫరాకుత్సె హైతింగే.

సూత్ర (17) పరమార్థసికాయా–ఉపదేశ్ – భద్రాయూకుకియా
వరఋషభమునీశ్వర్ కరుణాసె– తరహే తరహే,
ధర్మాఁనిగమాసె.

ఋషభ. హేవజ్రబాహుతనయా! "శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే శివస్య హృదయగ్ం విష్ణుర్విష్ణోశ్చహృదయగ్ంశివః" కహ్కేభి "ఏకోదేవః కేశవోవాశివోవా" కహ్కేభి "సర్వదేవ నమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి" కహ్యాభి హైసో సత్యవచనాఁజానెకె సర్వాంతర్యామిభి సర్వలోకనాయక్భి కాలస్వరూప్భిహో సర్వేశ్వర్నె శివభవవిష్ణుజిష్ణు విధివేధాఁకహ్నా బహువిధనామాఁసె రఖ్యాహై పరంతు శివ్ ఏక్హై విష్ణుఏక్హై బ్రహ్మఏక్హై ఇన్సెవైః ఉన్నేఏః అతిశయఫలద్హై కహ్నా చింతనాఁబిల్కుల్ మన్మె నహీరఖ్నా. వాస్తవ్సె "సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షస్సహస్రపాద్" కహ్కె సర్వస్వరూప్హో పరమేశ్వర్ ఏకీచ్హై. కౌన్భి ఏక్ పురుషబన్నె ఏక్ విద్యాప్రసంగ్కర్నా శ్రవణగోచర్ కర్లేకె ఉస్మె కతిపయ విషయాఁ కష్టుయేహై కహ్కెలోపాఁగణనకర్తె ఉన్కానె తిరస్కారణ్నహీ కర్నా. "ముఖేముఖే సరస్వతీ" కహ్కె వాగీశ్వరీనె జిహ్వామె జోబిలాస్సెనటన్ కరేగేకి ఉస్వాక్మె బహిర్గతాఁహోతే గోచర్హోనె హోబిశేషాఁ సావధాన్ హోకెసున్నా. ఔర్కతిపయ వయోవృద్ధాఁ కించిజ్జ్ఞహోకెహి ఉపన్యాసాకర్నె ఉపదేశ్ కర్నె విషయాఁసున్తె ప్రాజ్ఞాఁహోయౌవన కౌమార ప్రాయాఁమె రహ్నె జనాఁ కహ్నాకే అంశాఁకు నిర్లక్ష్యకరింగే. వైహాప్రశస్తకార్యహై. కేంకహ్ "జ్యేష్ఠత్వం నహిజ్యేష్ఠత్వం శ్రేష్ఠత్వం గుణముచ్యతే" కహ్నా బచన్ జ్ఞప్తిమెలాతే. ఇస్లియె గురుబుధప్రాజ్ఞజనాఁకు పరిహాస్కబ్భినహీకర్నా. నీతిబోధక కథనాభి పుణ్యేతిహాసాఁభి పవిత్రచరిత్రాఁభి పరమేశ్వర మహిమాభివర్ణనాఁభి దిస్నె పురాణాఁమె; ఔర్ సర్వవిధనయవాక్యాఁ సమస్తధర్మార్థాఁ భగవచ్చిద్విలాస విశేషాఁభిప్రకాశ్హోనె నిగమాఁమేభి తదర్థబోధ

కాహోసక్నె సుప్రసిద్ధ శాస్త్రార్థసార వీచికా పరంపరాంమేభి దృశ్యమానాఁహో విధ్యుక్త వాక్యోంకు శ్రద్ధాసె గ్రహాణ్ కర్కె తత్తన్నియమాఁ ఆచరణీయాఁహో వైసా ప్రవర్తన్ కర్నా. యజన యాజనాధ్యయనాధ్యాపనదాన ప్రతిగ్రహషట్కర్మ నిరతాఁహో భూమీవిబుధాంకేభి అక్షరసపాదుకా రుద్రాక్షవిభూతీ త్రిపుండ్ర దండకాషాయ వసనధారియాఁహో యోగిపుంగవాంకేభి సజ్జన రక్షణ దుర్జనశిక్షణ రిపుమర్దనలోకపాలనానుకూల సామదాన భేద దండోపాయ విద్యాకోవిదాఁహో ధారుణీనాయకోంకేభి ఆజ్ఞా తిరస్కార్ కబ్భినహీకర్నా. మార్గస్థహోకెహో యాశ్రమా పాకెహో క్షుధాతుర్ హోకె మైనె అన్నార్థీహుంకహై అప్నా నివేశన్కె సామ్నె ఆకర్ ఖడెసో అతిథి అభ్యాగతోంకు నహీఖిలాకె ఆప్నె భక్షణ్ కబ్భినకర్నా. "అతిథావతృప్తతిద్వారేహ్యాపో గృహ్ణాతి యోనరః ఆపోశనం సురాపానమన్నం గోమాంస భక్షణం" కహ్నా ధర్మశాస్త్ర బచన్. ఎహీ అర్థకు ప్రకటన్ కర్నేకా హై. మృషాబచనాఁ కబ్భినహీ కహ్నా. "సత్యంవద, ధర్మంచర" ముఖ ధర్మవిధియాఁ ప్రత్యక్షాఁహోతే దిస్నె సామ్నె రఖ్లేనా. వైహీ రహాసె సత్సంగతీహీ సదా ఆచరణీయ్ హై. కెంకహే "శ్లో. జాడ్యం ధియోహరతి సించతివాచి సత్యం । మానోన్నతిం దిశతి పాపమపా కరోతి । చేతః ప్రసాద యతిదిక్షుతనోతికీర్తిం । సత్సంగతిః కథయ కిం నకరోతి పుంసాం॥" కహ్యాహైసో నీతిశాస్త్రబచన్కె మాఫక్ సత్సంగతీనె బుద్ధిజాడ్యకుభి దోషాఘాంకుభి దూర్కర్దేగా. వాగింద్రియ్పర్ సత్యోత్పత్తీభి మానస్మె స్వచ్ఛతాభి దిగంతోంమె స్వీయకీర్తిభి వ్యాపక్ హోనేకరేగ. ఔర్ గౌరబ్ వగైరా సద్వస్తు నివహ్కుభి సద్గుణజాల్కుభి మిలేదేవేగా. "అస్థిరం జీవనంలోకె అస్థిరం యౌవనం ధనం । అస్థిరం దారపుత్రాది ధర్మం కీర్తిర్ద్వయం స్థిరం" కహ్నె నీతివాక్యా ప్రమాణ్సె జీవిత కాల ధనయౌవన దారపుత్రాదియాఁ అస్థిరాఁహై "యేనకేనాప్యుపాయేన ప్రసిద్ధః పురుషోభవేత్" కహ్కె హార్యక్ మర్త్యభి

సంపాదన కర్నే చహ్నే కీర్త్తిభి ఐహికాముష్మిక సుఖద్ హోంధర్మభి శాశ్వత్‌హై "గోభి ర్విప్రైశ్చ వేదైశ్చ సతీభి స్సత్యవాదిభిః। అలుబ్ధై ర్దానశీలైశ్చ సప్తభిర్ధార్యతే మహీ'' కహ్నే న్యాయవాక్యకే మాఫక్ వైసీ శాశ్వతపదార్థ హోంధరమ్ ఆచరణ్‌కర్నే మహనీయాంర హ్నేసేహి ఏః వృథ్వీఉద్ధార్ హోంతీహై. ఇస్లియెసకెసా ఒత్నాదూర్ "శ్లో. దాక్షిణ్యం స్వజనే దయాపరిజనే శాఠ్యం సదా దుర్జనే । ప్రీతిస్సాధుజనే నయోనృపజనే విద్వజ్జనే చార్జవం । శౌర్యం శత్రుజనే క్షమా గురుజనే కాంతాజనే ధృష్టతా । యేచైవం పురుషాః కళాసుకుశలాః తేష్వేవలోకస్థితిః॥" కహ్నేచర్యాం పూర్వశ్లోకోక్త జనోంపర్ తత్తదనుకూల విధానోంసె లానాధర్మ కార్యాచరణ్ హై. "దాసీమానధనంహంతి, హంతి వేశ్యాధనాధికం, ఆయూంషి విధవాహంతి, సర్వంహంతి పరాంగనా" కహ్నే ధర్మభీతికు మన్మే రఖ్నేకె "మాతృవత్పరదారాంశ్చ, పరద్రవ్యాణి లోష్టవత్ । ఆత్మవత్సర్వభూతాని, యః పశ్యతి సపశ్యతి'' కహ్నే సన్మార్గానుసంధాన ప్రకరణబోధకతావిధానాంజాన్కె ప్రవర్త్త స్సర్నా. "అతి సర్వత్ర వర్జయేత్" కహ్కె అత్యాహార్ అతిశ్రమ్ అత్యాలాపాంఅతిశయకోప్ అతినిద్రా అతివ్యసనాదయాంకభీ నహీంరఖ్నా అత్యాప్త్రంహో ఆత్మబంధువాం నిష్కపట హృదయాంహోంగె సజ్జనోంకే భాషణాం ఆహ్లాదసేహిసున్నా. కృపణానాథవృద్ధావరాధహీన బాలాబలాంకు తపనీయాదయాం దేకే రక్షణ్ కర్నా. మహాభూషణ్భీ లక్ష్మీకర్భి మహాన్నత్యదాయినీభి శుభకర్భిశోభాకర్భీహాకీర్త్తకు కృతపుణ్యహోతె సముపార్జన కర్నా. "ప్రాణంవాపి పరిత్యజ్యమానమే వాభిరక్షతు । అనిత్యోభవతి ప్రాణోమాన ఆచంద్రతారకం" కహ్నే నీతివచన్కె మాఫక్ అవమానానామరణ్సేభి జియాదాహై. ఉస్లియె అపకీర్తిపానే కభీ అవకాశ్ నహీదేనా కర్మాయత్తతాసేహి ఆయుర్బలధన విద్యాశ్రీయోంకీర్తి ప్రతాపశీలాం ఆవేగే. ఆకే అనుభవయోగ్యాం హోగె జనాంకౌన్సాకార్య కర్నేకుభీ చాహేగేతో దేశ

కాల పాత్రఁ ఆగేహి బిచార్కర్నా పరమధర్మ్‌హై. కహీఁ తోఁభి కిస్సెతోఁభి కైసీ ప్రసంగ్మేఁతోఁభి దాక్షిణ్యసమేత్భి అల్పాక్షర్భి అధికార్థయుక్త్భి అశక్త్భి అతిహృద్య్భిహీఁ అసందిగ్ధవచన్ హమేషా కహ్నాహి సజ్జనోంకా సల్లక్షణ్ హై. ఆపదాఁపానే తబ్భి శత్రువ్యాపారాంమె నిర్భయ్సె రహ్నా. పాపౌఘాంకుభి గురు విప్రలాపోంకుభి సభయ్‌హోనా. సంసారాంభోధి నిర్మగ్నాంకు ఉద్ధార్ కర్సక్నెగౌరీశ్వర పాదభక్తాంకు హమేషా ఆరాధన్కర్నా. తత్పురారి భక్తసమూహ్భి సాధుసజ్జనాళిభి రహ్నె పుణ్యతీర్థాఁ నదీ సదాఁ ప్రాంచితాఁహోనే మహాస్థలాంమే సదా నివాస్కర్నా. కామక్రోధ లోభ మోహ మదమత్సరాఁకహ్నె నిజదేహాంతర్గతారిషట్కకు హకాల్కర్ "సత్యంమాతా పితాజ్ఞానం ధర్మోభ్రాతా దయాసఖా। శాంతిఃపత్నీ క్షమాపుత్రః షడేతే మమ బాంధవాః॥" కహ్నె జ్ఞాననిశ్చయ్ నభూల్నె యత్నకర్నా. యతియాఁ విప్రవర్యాఁ పతివ్రతాఁ వరధేను వృషభరత్నాఁ పుణ్య తరువాఁ నదియాఁ గృహదేవతాఁభి వందనీయాఁహై. భక్ష్యభోజ్య చోష్య లేహ్య ఫలపుష్ప గంధతాంబూలాదయాఁ సకలాఁభిపహ్లె శ్రీమహేశ్వరార్పణ్కర్కె బాదప్నా అనుభవ్కలేనా. సదాచార నియతిసె మనుష్యనె ఆప్కర్నె జపహోమదానాదికాంసె సముపార్జన్ కర్నె పుణ్య్ శ్రీసదాశివార్పణ్కర్నా విహరణ వీక్షణ భాషణ శ్రవణ భక్షణ పానసమయాంమె తత్తత్స్థలాంమే శ్రీచంద్రమౌళి ధ్యాన్కర్నా. పంచాక్షరీమంత్రపాఠకాఁ శైవాచార పారీణాఁ రుద్రాక్షమాలికాభరణాఁ భస్మాంగరాగోజ్జ్వలాఁ హో పురుషశ్రేష్ఠానే శ్రీశంకరలోక్మె ప్రాంచితాఁహోసకింగే.

సూత్ర. (18) ఉపదేశ్ కర్దియ్యా-శివకవచ-చుత్తమదీక్షదియా
ఉపమారహితబుధ, భోత్తమగురువర్-నృపజభద్రాయుక్
కృపాబతాకర్.

బుధభ. వరాత్సర్హో పురాంతక్కు నిజహృత్కాంచన సింహాసన్పర్ ప్రవేశ్ కరాలేకె జితక్రోధ్ హోకె; లోక విఖ్యాత్హో.

శ్రీమత్సదాశివ కవచ్ జో హై ఉస్కా తుఝ్ఝె ఉపదేశ్ కరుంగ. హే భద్రాయూ! తుంనె ఎః అభ్యాస్ కర్కె ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాష్టాదాంభి ధర్మార్థకామమోక్షాంభి కరామలకాంసా నైసా కర్లియె జాయ్!

భద్రాయువు. మహాప్రసాద్ మహాత్మా! (అనుచు లేచి సాష్టాంగపడి నిఃశ్చింతుఁడై యుండవలెను)

ఋషభ+భద్రాయు దణ్డకము:— శ్రీపార్వతీహృత్సరోజార్కా! వహ్న్యర్కశీతాంశు నేత్రా! పవిత్రా! స్ఫురద్వజ్రగాత్రా! సురస్తుత్య! శ్రీదక్షిణామూర్తి! సాంబా! భవత్తార కానూన సంపత్కరాఘౌఘ దూరీకరన్నామ మాతర్మహాదేవ! మైవాక్కె భూషణ్ కరుం, సత్యభాషణ్నఛోడుం, విశేషజ్ఞలోగోంకు భూషణ్కరుం, వన్నదూషణ్కరుం, నిత్యతోషణ్సెరహే కృపాకర్ మహాదేవ! శంభో! ధరారూప్ధర్కే ప్రపంచ్సబ్భి ఆప్హోకె ఆకీచ్ పయోరూప్సె రక్షణ్భికర్కే మరుమూర్తిసె సర్వప్రదేశోంమెఫిర్కే త్రిలోకాంభి కాలాగ్ని రూప్సెలయాంహోనె కల్పాంతవేళామెకర్కే పునస్సృష్టికర్తే పునఃపాలనాపకర్తె పూర్ణ్హోకె రహెనె జగన్నాథ! యీశా! తటిద్వహ్నివర్ణా! సదా పూర్వభాగ్మేభి థక్కాక్షమాలాగ్నిధారీ! పురధ్వంస! దక్షిణ్మె నక్షత్రరాణ్మౌళి! పక్షిధ్వజస్తుత్య! పశ్చిమ్మెమత్తాసురానీకమత్తేభహర్యక్ష! ఉత్తర్మె దక్షాధ్వరధ్వంస! ఊర్ధ్వప్రదేశ్మేభి రక్షణ్ముఝ్ఝె కర్నెరహేకె శిరఃఫాలనేత్రాంభి శ్రోత్రాంకపోలాంభి జిహ్వోష్ఠదంతాంభి నాసేక్ గ్రీవార్ స్కంధాంకరాంవక్ష్ హృద్భివళ్యాం నాభికట్యూరుజంఘాంఘ్రి మేఢ్రన్నఖాంగుష్ఠకేశాది నానావిధాత్మీయ దేహాంగకాం రక్షితాంహోనెకర్తే దివారాత్రివేళోంమె బాహ్యాంతరాంమేభి బైఠ్కేఖడేరహెకె దేఖ్నెమె నీంద్సానె వేళోంమె రక్షణ్ కరీయే నగాధీట్సుపుత్రీశ! నాకేశవంద్యా! చిదానందరూపా! శివా! నీలకంఠా! మృగవ్యాధ! హేవీరభద్రా! భవా! శూలధారీ! పినాకోల్లసత్పాణి! ధాత్రీధరో

త్తుంగ శృంగాంకె మార్గప్రదేశాంమె హర్యక్షభల్లూక శార్దూల సర్పాది నానావిధానేకజంతుప్రవ జాభీలకాంతార దేశ్మే మదారాతి బృందాంకె వ్యూహాంమె దుష్టాంమె చోరాంమె నిర్భీతిసేఫిర్నె దుష్టాసమారిష్ట బాధాకరవ్యాధి జాంహా మహోత్పాతపంక్త్యాంసె పీడిత్నహోనేకు రక్షణ్కారీయే జగత్సృష్టి రక్షాంత్యకర్తా! విరూపాక్ష! మృత్యుంజయా! వ్యాఘ్రచర్మాంబరా! శూలఖట్వాంగ పాశాంకుశాద్యాయుధానేక శోభాప్తహస్తా! మహాశౌర్యగాంభీర్య తేజో యశోవిక్రమైశ్వర్య సంపత్తిసంపూర్ణహోనేకరీయే మరణ్ కర్నె దుఃఖార్త్ క్షుత్తృష్ణబాధాంభి కూష్మాండమారీగణ బ్రహ్మ రక్షోళిబాధాంభిపానేన దేవేమృడానీపతీ! విశ్వనాథా! భవత్సత్కవచ్సేముఝేధావెక్ పాలీయె గంగాధరా! మేరుచాపా! సురారాతి విధ్వంసబాణా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

ఋషభ. హేవత్సా! ఏః శ్రీశివకవచ్ హై. కాలంత్రయాంమెభి నిర్మలమానస్ హోకె. అన్యచింతనాం మన్మెబిల్కుల్నరహ్నె పఠన్కరేగాతో శ్రీమన్మహాదేవ కరుణాసె ధన కనక వస్త్రవాహన గజోష్ట్రరథతురగచ్ఛత్ర చామరాందోళికానేకాభరణాం నిత్యశ్రియాం సకలశ్రేయాంభిమిల్కె ఐహికసుఖాస్వాదన్సె చల్కె ఆముష్మికఫల్భి బెహ్తార్సె మిలేజాయ్.

భద్రాయు. అహోమహాత్మా! సాక్షాద్విరూపాక్ష! ఆప్కా కృపాకటాక్షవీక్షాప్రసార్సె అక్షర్హోకె అక్షీణశుభద్హో జ్ఞాన్భి సకలైశ్వర్య సంపత్కార్భి మోక్షసాధక్భిహో శ్రీమచ్ఛంకర కవచ్భి ఉపదిష్టాంహోనేమె తద్గ్రహణమాత్రర్సె యిచ్ నిర్ధూతాఖిలాఘ్భి నిర్మలమనస్కభిహోకె పవిత్రహ్వాహుం.

ఋషభ. భోసుగుణ రత్నరోహణా! కృపాతేరేపర్, ముఝె అనల్పహోనెసె యిచ్ (మేను నిమురుచు) తుఝె ద్వాదశసహస్రమత్తే భౌంకురహ్నె బలెహోంగూక్ మిల్నె బర్దియాహుం. ఔరెహ్మామంత్ర తపస్సంభావిత్భి సునిశితధార్భి సకల శత్రునిషూదన్భిహో ఖడ్గరాజ్భి, ఏః శంఖ్భి, ఏః శంఖ్కానినద్సె

హై సకలారాతి సైన్యాఁ సన్యస్తశస్త్రాఁభి విచేతసాఁభి మూర్ఛాగ
తాఁభిహోఁగే. ఏః ఖడ్గశంఖాఁ పరిపంథి సైన్యవినాశకాఁభి స్వపక్ష
సైన్యతేజశ్శక్తి వివర్ధనాఁభిహైఁ. ఏహిసాధనోఁసే శత్రుభూనా
థోంకు పరాజితఁహోనే కర్కే పిత్రియ్హో మహీరాజ్య స్వార్జి
త్హోనె భుజపరాక్రమ్సె లేకే కాలాంతర్మే గృహస్థహోకె తద్రాష్ట్ర
ర్కాపాత్ర అనేకవత్సరాఁ సామ్రాజ్యభోగ్ పాయెజాయ్.

భద్రాయు+సుమతి. భోభో మహానుభావా! అజ్ఞాఁభి దీనాఁభి ఆప
దాంభోధి నిర్మగ్నాఁభి అసహాయాఁభి హోకె రహేహోహం మాతా
పుత్రోంకు సకలైశ్వర్యసంధాయక్ భైహికాముష్మికసౌఖ్యప్రద్భిహో
దివ్యజ్ఞాన్మిలాకె శివకవచోపదేశ్ కర్కే అమూల్యపదార్థాఁహో
శంఖఖడ్గాఁభి అసంభవ్హో ద్వాదశ సహస్ర హస్తి బల్భి అనుఘుర్
కియెహైఁ ఐసే మహాత్మ్హో ఆప్కా హంక్యా సంస్తోత్రకరింగే?
క్యా అర్చనాకరింగే? ఏః లేయిమ్యె వందనసహస్రాఁ. (అనుచు
తల్లికొడుకులు సాష్టాంగపడఁగా)

ఋషభ. అచ్ఛా అచ్ఛా! ఆనందానంద్! అహోసుమతీ
సౌమతేయాఁ తుమ్కు కల్యాణ్ మిలేజాయ్ బహుతారామీనే,
బహ్వాహ్లాదనిలయాఁహోతే జీయేజాయ్. రహీయె మైజావుంగా.

సూత్ర. (19) వజ్రబాహురాజా-సభామె-బైఠా ఖుషిహోజా.

వజ్రీస్వర్గ్మే, వైభవ్పానే-హాజ్రిత్కహై, హోరేక్చలానే

వజ్ర. భోప్రధానీ! పూర్వకాల్మే మేరా జ్యేష్ఠపత్నీహో
సుమతీ రహ్నా తబ్ మైనే సానంద్హోకె సదాఖులాసేసే రహ్నా
తాత్కాలికానుకూలామోద సంధాయకచర్యాఁ బహుత్సేకరాతే
రంభానట్నా వగైరేఁ బహుత్ నిగహోసె దేఖ్తాథా. బాదోః
కాంతామణీ వ్యాధిగ్రస్తాహోనా షురువ్హో మన్మేరాస్థిర్
నహోకెరహాథా. ఔర్బాద్ వుఃమాతా శిశువోంకు కాంతార
ప్రదేశోంకు భేజ్నాభి తదనంతర కాల్మేపాయెసొ పశ్చాత్తాప్సె
మేరామానస్ చాంచల్యసెహి రహాథ. అబ్ ఆఖర్కు తస్మాత్స్వ
శిశువాఁ వైసే భయంకరాటవిమే కష్టోభికైసాతోభిహో సర్వత్ర

సంచారియాఁ హోకూ్రరమృగాంసె భక్షణ్కీయాగ మెహోంగె కహ్నా నిర్ధారణ్కు మనాకె హైర్జానా పడాహై వైసీ కాల్కు రాజ్యకార్యాఁ సబ్భిభ్రష్టాఁహోనే తత్తదనుకూల ప్రకరణాంకు వేఁ ఆయె తక్ కార్యనిర్వహణ్కీయాథ అభైక్సాతో భిహో బెహ్ర్హో ఖులాసామిలాహై కహెక్ సమర్థూహుం.

సూత్ర. (20) మగధాధిప్ హై–మరథాయా హై
నగర్ గిరప్తు హుకిమె–నాగరికాఁరోమె

(వేషధరులు కాని 10 మంది పరువిడివచ్చి)

పౌరులు. అహో మహారాజా! వజ్రబాహుప్రభూ! మగధ దేశాధినాథ్ హో హైమరథక్ష్మాపాళ్నే ఆపెక్ పర్ సంగర్కు నికల్కె ఆకరహ్నా దాశార్ణ దేశాంకు క్షోభాకరాఁహోనె కర్తె అబహ్నా పట్టణ్కు గిరఫ్తార్కికియాహై. హమ్కు బచావేనాథా!

వజ్ర. భోప్రధానీ! సేనానీ! అబ్బీ, దేఖ్తేహైకెం? చతురంగసైన్యాంకు సంసిద్ధాఁకర్లేకె ఝుడితీనికలీమె శత్రుమారణ్ కరింగె. అహో ప్రజాఁ ధర్యాసహిజావె.

సూత్ర. (21) ఆహాబ్ కియా, వజ్ర, బాహు, నజీయా
సాహసశౌర్యాఁ, సబ్ వ్యర్థాఁహో–నేహారాబ,
నిర్భ్లజప్తో.

హైమరథుఁడు. అహో సేనానాయకాఁ! శూరవరాఁ! పహ్లా ఇన్కునిగళాఁ డాల్దేకె, బందీఖానేమె రఖ్నె లేజాయియ్యో. అరే భటాఁ అబ్బీ దేఖ్తెహై కెంరే? తుంలోగాంనె పహార్నెఘుస్కె దివ్యమణిభూషణాంబరాఁవగైరె నానావిధవస్తు వితతికుభి ఖైంచ్లేతే పౌరుష్సే సాహ్నుఖడ్నె జనాంకు ఖైదక్కర్తె మాడ్తాలె కామ్లే యియ్యో.

సూత్ర. (22) సునాభద్రాయూ (పల్లవి)
వినాశ్ రాజ్యా-జనాంకహేన్నా॥ అనుపల్లవి.
దాశార్ణ ప్రజా, దేశాస్కే భోడ్కే-దేశ దేశాంఫి, రైజానెమిల్కే.

(వెనుకటి వేషధరులు కాని 10 మంది రాఁగా)

భద్రాయువు + సుమతియు. అహాంజనాం! తుంలోగోం కౌనసాదేశ్కే ప్రజాంహై? కౌన మహారాజ్కా పరిపాలన్మె రహ్నెవాలేంహై? ఎకీపర్యాయ్ఇత్నే జనాంకెంనిక లేహై? కౌన్సా తీర్థయాక్షేత్రయాత్రకు-ర్నే.జాతేహై? బోలీయె.

పౌరులు. హేసుగుణనిధీ! రాజకుమారకా! హంలోగ్నా వజ్రబాహు మహారాజ పరిపాలిత దాశార్ణదేశజనాంహై. ఫ్రెహ్మ హారాజ్నె జాలగళిసె హైమరథ్ కహ్నె మగధాధీశ్నే విజిత్ హోనాభి, హంనె అనాథాంహోకె అయిసీ అసహాయావస్థమె నికల్కేజాతేహై. (అని వెళ్లిపోఁగా)

భద్రాయు. (దిగ్గున లేచి) మాతుశ్రీ! క్యాసునీహైకెం? అబ్బిసత్వరానహీహోతీహైకెం? పితాజీనె అరాతిలోగోంసె నిర్జిత్ హువ్వాహైకహై అబ్మెనె నికల్కే శ్రీమదృషభయోగీంద్ర గురువరేణ్యకె వరప్రసాద్సె లబ్ధహువుయిసా శివకవచ ప్రభావ్సెభి ఖడ్గశంఖాంకె మహామహిమసేభి సర్వారాతి సంఘుకు పరాజయ్ పౌంచాకె పితాజీకురాజ్య మిలావుంగ. (అని మొక్కఁగా)

సుమతి. కల్యాణ్కల్యాణ్! హేపుత్రికా! నశీఘ్రహో కర్జాకె శ్రీగురుకరుణాకటాక్ష ప్రసార్సే వినిర్జితాఖిలాభీలవైరివీర సమూహాంహోకె పితృజీకు బంధన విమోచన్కరాకె జల్దీ ఆ. జా.

సునయుఁడు భాయీ భద్రాయుజీ! ఆప్ సంగర్ కర్నె తబ్ మైఆప్కు సారథ్యకర్నె కుతూహల్హై. సానుగ్రహ హోకె ముఝ్కుభి ఆప్సె సంగాతానే దేయియ్యే.

భద్రాయు. భాయీ! హార్కతేం? సత్వర్హోకె నికల్. భవదిచ్ఛా జైసాహై వైసాహీహువుయెజాయ్.

సూత్ర (23) సౌమ తేర్మై ఆయా-రక్మే- హైమరథ్సే జీయా
భీమాపదసే, పితకుబచాయా-హైమర్మపాస్,అబ్సాభపాయా.

భద్రాయు స్సునయులు. అరే అరేమాగథా! ఆరే ఖడేగథా! తేరానవనవాక్షోహిణీ ప్రమిత చతురంగ సైన్యాటవికు పీతిహోతాంహోకెహం ఆయేహై.

(యుద్ధలాంఛనానంతరమున హైమరథుఁడోడి పట్టువడఁగా ఖైదుచేసియుంచి యీశ్రుతురాజును దెచ్చి యందుంచి దానినుండి తన తండ్రిని వదలించి మరలఁ గిరీటముంచి)

వజ్ర. (కుమారుని చేసభాపీఠమునఁ గూర్చుండఁబెట్టఁబడియు లేచి) భోమహానుభావా! దీనసంరక్షకా! ఆపదుద్ధారకా! "జ్యేష్ఠత్వం నహిజ్యేష్ఠత్వం శ్రేష్ఠత్వం గుణముచ్యతే" కహ్నా ధర్మవచన్కు దృష్టాంత్ బతాతె తన్నిశ్చయతాత్పర్య్ కర్నెకుహి అయిసీ కుమారరూప్ ధర్కె ఆయెసో మహాదేవ్ హైకి విష్ణుదేవ్ హైకి దేవదేవ్ హైకియా వీరభద్ర కార్తికేయాంమెకోఈ హైకి తుంనె అతిదీనా రసహాయ్‌హోకె ఆపదాంభోధిమె నిర్మగ్న హుయెసో ముఝ్కు అయిసా ఉద్ధార్ కియెసో మహాత్మకోఈ హో ఆప్ కోఈ హై? శ్రవణగోచర్కరీయెభయ్యా!

భద్రాయు. హేమహారాజా! ఏఃమేరామిత్ర్ సునయ నామక్ పద్మాకర్కహ్నె వైశ్యరత్నాకపుత్ర్ హై మైభీమేరా మాయీభీ ఇన్కెపితాజీకె పాలన్మె రహ్తాహై. మేరానామ్ భద్రాయూకహ్తాహై. మైనె శ్రీమద్వృషభయోగీంద్ర శిఖామణికె శిష్య్‌హుం బాకీకా అహ్వాల్సబ్భి బాదరజ్ కర్తాహుం. ఆప్ సుఖ్సె రహీయె. రుకస్నత్ లేవుంగ. (అని వెళ్లఁగానె)

వజ్ర. హేసభాసదాఁ! ఏఃక్యాబి చిత్ర్ హై? ఇన్కోన్హోగా? అప్నెకు సహాయ్‌హోనా కైసాలభ్య హువాహై? వృత్తాంత పూనబోల్కెహి గయా.

(తెర మూసి యెత్తఁగానె)

భద్రాయువు. మాతుశ్రీ నమస్కార్నమస్కార్.

భద్రాయురభ్యుదయము.

సుమతి. కల్యాణ్బవా కల్యాణ్, గురువరప్రసాదసిద్ధిరస్తు.

భద్రాయు. మాయీ! భవదాశీర్వాద ప్రభావ్సె సకల ...కీ విధ్వంస్కర్కే పితాజీకు సామ్రాజ్యసౌఖ్యమిలాకె ఆఖర్కు కైసాతో భిహోం మేరా వృత్తాంత్కు నహీంబోల్కేహి ఆగయాహూం. వేలోగ్ అజబ్మెడుబ్కే రహ్తేహై.

సుమతి. బావా! బావాజీ ఆప్కె సౌఖ్యసాతె బెహ్తర్సె జీతేహైంపుత్రా? అబ్తక్ తుఃనె కబ్భి నహీం దేఖేసో పితాజీకె ముఖారవిందుకు దేఖాహైనా? అబ్ శత్రుభయ్ నహీంహైనా?

భద్రాయువు. మాతుశ్రీ అబ్భి ఆయిందాభి కుఛ్ ఫర్వా నహీంహై.

శ్రీ మేధాదక్షిణామూర్త్యీశ్వరార్పణమస్తు

సంపూర్ణము.

పాత్రవివరణము.

పురుషులు:

సూత్రధరుఁడు.
వజ్రబాహు మహారాజు.
,, సేవకుఁడు.
భద్రాయువు. (చిన్న, పెద్ద)
పద్మాకరుఁడు. (వైశ్యప్రభువు)
,, తనయుఁడు, సునయుఁడు.
,, సేవకుఁడు.
హైమరథుఁడు. (మగధపతి)
ఋషభయోగీం...
పౌరులు.

స్త్రీలు:

సుమతి
,, సవతులు ౨.
దాసి.
పద్మాకరురాణి.
,, దాసి.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ